

ORIENTUL ROMÂN

REVISTĂ POLITICĂ ȘI CULTURALĂ.

BCU Cluj Central University Library Cluj

Gise it aratro?
General

And

1.00
 + 1.70

179
 2
 358

Spre ideal.

In clipa, când încheiam revista noastră, ce poartă în frunte idealul neamului — „Orientul Român“ —, ne-a sosit în cele din urmă apelul la arme al Regelui Român.

In goana spre ideal „Ense et aratro“ era maxima Lui eri, în pace, — „Hasta et arie“ ne zice azi, în războiu.

Pe când Orientul Român ni se părea acoperit în ceață, nor și fum, deodată fulgerul armelor, pe cari se juca soarele în trecerea Dunării, ne-a arătat deopotrivă la toți, că s'a pornit pasul spre ideal!

Ab oriente lux!

ORGANIZAȚIA.

Formula magică pentru rămânerea unei națiuni este : organizația, iar suprema ei expresiune să manifestă în creierea de stat.

Viața de stat organizată unitar în Dacia-Traiană, pe urma politicii catastrofale a împăratului Aurelian și a efectelor distructive a cuceririlor din Răsărit, a fost sfârticată.

Talentul de organizație a poporului român a fost limitat, și prin dinamica sorții și prin configurația geografică, la înființarea unor stătulețe lipsite de orice coerență între sine, chiar în fața celei din urmă incursiuni din Azia, singura destinată de-a lua forme durabile în continentul nostru.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Fiind efectul acestei incursiuni fatale : desființarea micilor state organizate prin poporul român între Tisa și Carpați, state democratice în puterea originilor și evident cu organizație exclusiv militară în virtutea necesității istorice, ce le-a creat, — organizația militară a oferit refugiul pentru ființa națională, fiind acceptată ca un strat privilegiat în noua formațiune de stat federal, ce a răsărit sub egida ultimei dominațiuni din Ardeal, numire străveche pentru Dacia, reîntrată iarăși în atribuțiile ei.

Aceasta organizație militară cu cetățile și districtele, voevozii și chinezii ei trăind într'un sistem de drept public și privat propriu, ius valachicum, i-și avea reprezentanța sa de drept public în „universitas valachorum“ și ca factor de legislativă și ezecutivă.

Viața colectivă a neamului românesc din Ardeal, reușind să se mențină în aceasta organizație, durabilă chiar prin stratul militar, a cărei expresiune era, a fost distrusă

deoparte prin conspirația „unio trium nationum“ de altă parte prin fatalul destin, care în forma religioasă, idea conducătoare acelei epoci, a pus în conflict neamul românesc cu organizația ce înfățișa puterea universală pe atunci. Rezultatul acestui conflict a fost nimicirea organizației militare a poporului românesc, ultimul său refugiu, degradarea acestui popor la ilot politic, religios și individual, și în consecvență pierderea clasei sale conducătoare. Evident, că lipsa acestei clase conducătoare a ciuntat pentru veacuri puțința unei reorganizări a vieții naționale.

Fiind tendința de reorganizare expresiunea vieții unui neam și neputându-să aceasta manifesta direct s'a folosit pentru organizarea neamului ultimul organism, rămas, deși căzut și el în servitute: biserica națională.

Astfel să explică apoi rolul bisericii ca forță de salvare și organizare pentru neamul nostru întru revendicarea drepturilor și organizației politice pierdute. Și astfel să impunea de sine ca în timp de pace și cu mijloacele păcii conducerea acestei acțiuni de renaștere politică să fie și se rămână, în lipsa altora, exclusiv în mâna *vlădicilor* români, a căror acțiune, când nereușita ei exaspera mulțimea, urma să fie secundată din când în când de erupțiunile vulcanice a poporului rob, care-și relua pentru necesitățile acelor momente formele de organizație militară.

Vlădicii ca șefi ai ultimei organizații românești, evident improprie pentru viața politică și de stat, erau în mod fatal împinși să reclame tot mai intenziv restituirea organizației de drept public pentru colectivitatea națională.

În acest punct culmile le marchează revindicațiile lui Inocențiu Micu Clain și cele formulate în „Supplex libellus valachorum“, revindicații moștenite și de generațiile urmate și nelichidate nici în timpurile noastre, cu toate că epoca democrației naționale liberatoare, a cărei suflu ne-a ajuns la anul 1848, a dat neamului românesc în locul formelor de organizație, atât de imperfecte, concretizate în vlădicii numiți de streini, formațiuni organice mai desăvârșite, mai largi și mai trainice.

Adunarea întregului popor românesc dela 3/15 Mai 1848, adunarea întregii națiuni române proclamând independența națiunii române ca element constitutiv de stat, a reînviat organizația de drept public, democratică și militară a neamului nostru de sub sceptrul habsburgic. *

Ingratitudinea unui sistem miop vrută însă, ca să i-se aplice poporului românesc loial, ca remunerație, reacția absolutismului, impusă drept pedeapsă adversarilor revoluțai. Acest absolutism, pedeca ori cărei organizații etnice, s'a înfipt Românilor în locul independenței și libertății naționale consfințite și prin învingerea armelor noastre și prin suferința martirilor români și garantate prin cuvânt și constituție, ca organizație în stat, chiar și dela înălțimea tronului, pentru a cărui mântuire a curs tot așa sângele românesc ca și pentru mântuirea și îndreptățirea ființei naționale.

Astfel apoi organizația națională, creiată pe Câmpul libertății, s'a perdut în fumul revoluției dela 1848 și a fost acoperită cu scrumul negru al absolutismului austriac. Iar poporul românesc a ajuns iarăși împins în strâmtoarea organizației bisericești, care prin bifurcația sa nenorocită înăsprea și mai mult desavantajele situației lipsite de un organism politic.

Situația externă a monarhiei habsburgice, bătute de niște adversari luptători în numele unității și libertății naționale, a scos la iveală ideia de jumătate a *federalismului*, zis „istoric“, fiind maxima acestei monarhii de a aplica în totdeauna semimăsuri, în locul federalismului național reclamat de toate popoarele dela Passau până la Brașov.

În această ordine de idei răsărite din patul lui Procruste, s'a admis apoi restabilirea unui Ardeal autonom în frontiera dela 1848 și nu în granițele vechi istorice, cari ar fi cuprins tot elementul românesc dintre Tisa și Carpați. Pe lângă aceasta Ardealul a mai fost lipsit de atribuțiile de stat și ciuntat prin eschiderea elementului românesc dintre Tisa și Dealul-craiului, deși investit cu egala îndreptățire nominală a *națiunii române*.

Acest sistem neadmițând nici el organizația independentă și democratică a națiunii române, organizația noastră în parte a aflat expresiune în congresul național compus din notabili Români din Ardeal și în comitetul național în frunte cu metropoliții, a căror acțiune s'a cristalizat în dieta dela Sibiiu din 1863.

Cassarea acestei autonomii a Transilvaniei prin un actuni-lateral al Coroanei și înlocuirea federalismului pseudo-„istoric“ cu sistemul dualistic, bazat pe supremația alor douë rase, a avut ca urmare și destrămarea organizației ca națiune a Românilor din Ardeal. Această mai ales dupăce, drept culmea ironiei, legea despre „egala“ îndreptățire a naționalităților dela 1868, proclamând sistemul unei națiuni unitare și admițând numai drepturi individuale sub raport național, o organizare colectivă națională românească a fost înfățișată prin adversari, pe baza definițiilor de filozofie politică cuprinse în lege, ori cât de discutabile ar fi fost acele, ca eschisă prin lege, ba în urmă a fost interzisă cu invocarea aceleiași legi ca fapt punibil.

În situația de desorganizare astfel provocată de dualism, folosind introducerea formelor constituționale reprezentative bazate în firea lor pe regimul de partid schimbător, Ilie Măcelariu prin actul convocării conferinței dela Miercurea a creiat partidul național român, pentru ca, în acest nou pat a lui Procruste măcar, să se creeze posibilitatea organizației naționale în cadrele constituției ungare pentru Românii din Transilvania; iar Alexandru Mocsonyi a fondat în același scop pentru Românii din Ungaria „partida națională-română“ și organizația ei parlamentară: clubul național.

Cum însă idealul autonomic era comun și ambele grupări erau împinse în mod fatal prin exclusivismul de rasă ca principiu de guvernament a puterii: spre passivitate, fiind dela început recunoscută solidaritatea ca principiu de statică politică indispensabil,— cu toate măsurile de disolvare aplicate partidului național din Transilvania prin sistemul deákist anterior, sub regimul noiei legi electorale *la 1881* prin o fericită inspirație s'a decretat *unitatea partidului*

național din Transilvania și Ungaria cu un program, care deși purta urmele unui compromise, oferea marele favor al unității în idea autonomică și 'n organizare. Aceasta nouă organizare urma să fie făcută pe baza § 104 a legii electorale dela 1874, atât de injustă mai ales pentru Românii ardeleni, prin susținerea unui cenx dublu. In consecvență această organizație era *pur electorală*, permițând legea organizarea partidelor din prilejul alegerilor.

Partidul organizat în vederea alegerilor și a atitudinii față de parlamentul ungar, sub conducerea unui comitet central electoral, și purtând ezact acest nume pentru a evita inmixtiunea puterii, indispusă de-a suferi o organizație directă națională, oferea favorul de-a organiza măcar o parte a națiunii române: alegătorii români în formă *reprezentativă*. Asta, fiindcă conferența electorală a partidului era compusă din doi delegați a fiecărui cerc electoral aleși prin alegeri *publice*.

Succesele acestei organizațiuni și atitudinile conducerilor temporare și în particular și înfățișarea fățișă a conferenței ca fiind „națională” și nu pur electorală, etapă eșită la iveală din prilejul mișcării memorandiste, când și comitetul s'a numit și de fapt național: au determinat stăpânirea, că inventând chiar pretexte, să caute a disolva cu măsuri coercitive și fățișe deși anticonstituționale organizația partidului, ale cărui acțiuni căutase în zadar să le paralizeze în mod ocult prin agenții și procurorii săi.

Astfel apoi au urmat ordonanțele Hieronymi!

Una prin care să disoalvă comitetul și partidul cu invocarea afirmativului principiu de drept public din legea naționalităților, care ar eschide organizarea de partide naționale și afirmând că activitatea partidului a trecut peste marginile legii electorale, deci ar trebui tratat ca reuniune, a cărei statute să se înainteze la ministru spre întărire.

Alta prin care să decretează de contravențiune și să pedepsește cu arest și amendă orice manifestare ori acțiune a partidului național român, ordonanță, care s'a aplicat apoi chiar și violând legea de pressă, pedepsindu-se

pe această bază manifestațiile comitetului și a bărbaților aparținători partidului, cari din prilejul alegerilor Bánffy au convocat conferința partidului și alegătorilor pentru alegerea delegaților prin ziare.

Pusă astfel organizația partidului în conflict cu puterea de stat și urmând ca organizația să fie menținută ca ultima organizație politică a poporului românesc, convocatorii conferinței dela 10 Ianuarie 1905, cu scop de a putea ținea o conferință electorală pentru schimbarea tacticei de luptă de până atunci, a *rezistenței passive*, impuse și prin disolvarea partidului, întru activitatea parlamentară, în vederea unui compromis cu puterea, — au părăsit baza reprezentativă a organizației și astfel a admis apoi șeful regimului de atunci convocarea conferinței.

Aceasta conferință „a delegaților români a alegătorilor” cum i-a fost numirea autorizată, s'a constituit cum să știe din bărbați, cari nu au fost aleși de alegători și în cercurile electorale prin alegeri publice, ci au fost *designați* din anumite centre prin o seamă de intelectuali în ședințe oculte.

Organizația partidului prin aceste măsuri și-a pierdut caracterul public electiv, reprezentativ și democratic!, ajungând domeniul unor fracțiuni oculte compuse la 1905 din grupări intelectuale, iar sub coaliție, la ultima conferință, din „cluburile comitatense”. Iar întreaga consistență a partidului a fost supusă curentului disolvant a unei fuziuni cu un pretins partid naționalist dietal, compus din partide cu programe și organizații incongruente. Schimbând deci total bazele primitive de organizație a partidului național român din Transilvania și Ungaria, s'au introdus astfel germeii destructivi ai desorganizării. Acești germeni ș'au ajuns apogeul apoi când giranții noiei situații în partid ș'au călcat primul angajament de-a reclama în parlament revocarea ordonanțelor Hieronymi și restituo in integrum a îndreptării partidului național român și au neglijat apoi și angajamentul al doilea de-a face *organizarea* poporului român prin principiul activității și mai presus de toate când au

desconziderat postulatul de-a validita punctul prim singur organizator al programului: revindicarea autonomiei Transilvaniei. Pe deasupra verificându-se infracțiunile aduse *solidarității*, ba punându-se chiar în fruntea partidului cei vinovați de aceasta încălcare, cari apoi la rândul lor nu întârziară de-a invoca față cu alții solidaritatea pe care ei însuși au fost frânt'o și ca program și ca atitudine: soluția internă și înfrângerea în afară, alimentată și de intri-gile și violențele puterii înainte și după alegeri, au făcut partidul național incapabil de acțiune în măsura ce-o reclama tribunalul evenimentelor.

Chestiunea orientală ajunsă la ordinea zilei în numele principiului național, recunoscut ca principiu constitutiv de stat prin reprezentanța externă a monarhiei, cu tot stocul de aparițiuni ce-o însoțesc evident, au pus la ordinea zilei chestiunea *de-a fi* sau *a nu fi* a elementului nostru.

Cum însă existența fără organizație nu se poate afirma, iar structura actuală a partidului nostru nu oferă toate cadrele pentru o acțiune națională, *întregirea* acestei organizații trebuie să meargă paralel cu revindicările legale pentru libertatea activității constituționale a partidului

Să se considere, că partidul fiind chiar în perfectă libertate de acțiune, după natura sa electivă, ar fi să fie numai o reprezentanță a alegătorilor ;

să se aprețieze, că prin recenta lege Tisza, în urma censului de dare urcat numărul alegătorilor va fi atât de redus, încât contactul cu marile masse democratice ale națiunii este rupt ;

să se observe, că organizația electorală a partidului poate să dea pretexte guvernului de a împedeca convocarea conferenței în alt timp decât cu privilegiul alegerilor, deci să provoacă situația imposibilă de-a hotărî destinele națiunii numai din 5—5 ani;

să se iee în samă, că viața națională nu se limitează la afaceri electorale și de ordin politic pur militant, iar conducerea oficială a partidului în cazul școalelor a declinat competența de-a trece peste aceste cadre strîmte;

și să se cântărească în urmă mai ales, că ordonanțele Hieronymi împedecă funcționarea regulată a partidului iar pedepsele lui au fost aplicate și la încercarea recentă de organizare de la Arad, idee născută altfel moartă prin crearea alor trei șefi și înregimentarea partidului național ca „secție” într'un *nou partid naționalist dietal*, folosit ca steag de contrabandă pentru organizarea concipiată la Arad:

și atunci nu mai încape îndoială pentru bărbații, cari mai au un rest de cugetare și răspundere politică, că se impune o potrivită *întregire* a organizației poporului românesc pentru zăgăzirea disoluției amenințătoare și concentrarea forțelor recuceritoare de drepturi.

Cum tinerimea în toate timpurile a avut darul unor presimțiri pentru necesitățile epocii și de data asta necesitatea organizației întregite ș'a găsit echou în capul unui tinăr, care prin revista noastră dorea, după ce oficialitatea i-a închis coloanele, să militeze pentru o organizație pe baza cunoscutului proiect de lege pentru sufragiul universal a deputaților români. Evident în această gândire tinerească să reoglindește dorința ca masele largi ale poporului nostru, *întreaga democrație română*, să-și poată spune cuvântul hotărâtor pentru soarta națiunii.

Ori cât de larg proiectul deputaților, el însă nu cuprinde întreaga națiune, a cărei suveranitate democratică o cere epoca ca să se manifesteze.

Iată pentru ce trebuie avansat ca acțiune, reprivit pentru pildă.

Idealul unei democrații directe, căreia vrem să-i dăm ființă, ni-să înfățișază de veacuri în cea mai perfectă accepțiune în *Șvițera*, unde poporul ș'a rezervat dreptul legislației imediate.

Idealul unei democrații directe, desăvârșită ca organizație bifurcată pentru fapte și acte, a fost și rămâne pentru noi Români între Tisa și Carpați: adunarea dela 3/15 Mai 1848 de pe „câmpul libertății”.

Sistemul de stat polițial sub care gemem admite și el „*meeting*”-ul, prin urmare nici cei timizi întru căutarea

cadrelor legale, chiar până în sferile vlădicești, nu pot contesta îndreptățirea teoretică a unei adunări a întregului popor; iar cei cari să pătrund de exigențele epocii pentru ființa națională nu pot sta o clipă la îndoială, că numai *o adunare a întregii națiuni* poate crea organizația salvatoare de neam. Repețindu-se această adunare în fiecare an ba la fiecare prilej istoric hotărâtor și instituindu-și un *senat național* pentru afacerile de organizare, electorale, municipale, sociale, bisericesti, economice și culturale, din care senat ar face parte integrantă, tocmai pentru afacerile electorale în raport cu parlamentul și ezeectivă comitetul central electoral actual al partidului, — s'ar înfăptui organizația întregului popor cerută de toată obștea.

Numai meseria lui Dragoș ar putea împedeca ca poporul întreg spunându-și cuvântul pentru libertatea națională să-și croiască însuși soarta. Toată obștea cere: adunarea pe câmpul libertății.

Instrăinarea progresivă a României de Austro-Ungaria.

De *George Fleşariu*, maior î. r., Aigen-Salzburg.

— Art. trimis direct „Orientului Român”. —

Întărirea însemnată a statelor, până acum mai puţin importante din Balcan, a produs o grupare şi aşezare nouă de forţe ale statelor europene. Întărirea, ținută până mai deunăzi imposibilă, a Rusiei şi o slăbire îndoită de mare a monarhiei noastre s'a înfăptuit nu numai prin statele balcanice, ~~ci~~ câştigul netăgăduit pentru Rusia, ci şi prin dezastrul Turciei, pierzând în Balcani armata ei sigură pentru noi. Situaţia noastră politică, atât de slăbită, este cu atât mai înourată şi primejduită, cu cât să poate desluşi tot mai limpede, că războiul balcanic a fost numai un mijloc pentru ţinta finală a Rusiei contra monarhiei noastre.

Situaţia nou creată în Balcani este numai o etapă intermediară şi formează o bază nouă de operaţie a Rusiei, din care, după strângerea forţelor şi întărirea statelor slave din Balcan din nou mărite, va urma *atacul decisiv contra Austro-Ungariei*, iar după prăbuşirea acesteia va fi îmbrâncit şi puternicul imperiu german cu tot germanismul, scopul final al triplei-înţelegeri. Franţa ajută acest scop ca revanşă pentru Alsaţia şi Lotaringia, Anglia din gelozie faţă de puternicul avânt al flotei germane şi Rusia din rivalitatea tradiţională faţă de monarhia noastră.

Aceste toate au putut fi observate de orişicine, care nu suferă de miopie politică şi care mai poartă o scânteie de patriotism imperialist în suflet, din toată ţinuta triplei-

înțelegeri înainte și în cursul războiului balcanic. Și dacă ar mai lipsi vr'o dovadă, e dată și aceasta prin ultima telegramă a țarului către Serbia și Bulgaria, prin care *protectoratul Rusiei și panslavismul să proclamă oficial în Balcan.*

Rusia sprijinită de Franța și Anglia a plăsmuit alianța-balcanică și asmuțându-o asupra *Turciei*, a nimicit-o pe aceasta, fiind existența imperiului otoman o *poziție puternică* pentru *Austro-Ungaria* și *Germania*. *România*, acest *tovarăș* credincios și prețios al *puterilor din urmă*, a fost din *această cauză* în particular de Rusia și Franța neglijată și tractată mașter, pân' ce în conflictul cu Bulgaria a fost silită să apeleze la ajutorul triplei-înțelegeri, fiindcă Austro-Ungaria și Germania, contra așteptărilor — precum mai târziu se adeverește — au preferit Bulgaria în locul credincioasei României.

Dorita *Macedonie* autonomă, care în urma locuitorilor ei eterogeni ar fi fost și pentru tripla-alianță un *sprijin bun*, a căzut în baltă.

Din o *Albanie* mare cu încorporarea teritoarelor române, care în Balcan pentru noi și Germania ar fi format o *poziție tare*, au cioplit puterile antantei — ca nu cumva să se realizeze — o *Albanie mutilată* cu membrele amputate, prin răpirea frumoaselor orașe albaneze și ținuturilor fertile, fiind aproape ca să-i amputeze și capul (Scutari), dacă nu ar fi făcut și tripla-alianță un singur pas energetic și nu ar fi presionat evacuarea Scutarilor.

Din cele precedente reiese clar și lămurit, că tripla-înțelegere, și în special Rusia, a obținut *însemnate rezultate* pe urma războiului balcanic și că Germania, și în rândul prim Austro-Ungaria, a suferit *enorme dezastre*. Ar fi numai o imprudență politică și în defavorul propriu, dacă nu s'ar recunoaște aceste înfrângeri însemnate. Tot asemenea imprudență ar fi dacă unicul succes, evacuarea Scutarilor, care e numai o singură fază în acest război și nu e în proporție cu dezastrea mari — s'ar înfățișa ca și o învingere *generală*, un triumf al Austro-Ungariei contra Rusiei și triplei-înțelegeri. Aceasta înfățișare s'a întâmplat și

se întâmplă până azi, chiar și din partea cea mai considerabilă a pressei noastre, — și ce e cu atât mai trist, chiar și din partea ziarelor de nuanță patriotică imperialistă cu influență, cărora în streinătate li se atribue o mare însemnătate și cari numai până dăunăzi au criticat și desaprobat aspru politica noastră externă.

Aici să poate într'adevăr vorbi sincer despre un succes mare al ministrului nostru de externe, anume prin schimbul produs în dispoziția pressei în vederea laudei de sine și acordării de distincție. Inșă toate acestea nu ajută nimic, sau mai corect, pentru un moment îi folosesc numai diplomației noastre, dar nu situației *enorm înrăutățite*, în care a asvârlit monarchia. Acum trebuie să recunoaștem, *că am fost bătuți amar*. Aceasta va folosi cu mult mai mult monarhiei, decât toate explicațiile înfrumșetătoare. Trebuie să desvălim toate greșelile și să ne nizuim de-a repara fără întârziere tot ce să mai poate.

Inainte de toate fiecare patriot imperialist trebuie să aibă conștiința marilor primejdii cari zac în situația de față pentru monarhia noastră. In locul Turciei, care până acum îngrijea de acoperirea perfectă a coastei noastre drepte, — așa încât nici o părticică a armatei noastre nu ar fi fost legată în aceea parte, — pășesc acum statele din Balcan, puternicul ajutor al Rusiei, ocupându-ne circa 4 corpuri (din 16) al armatei noastre pentru oprirea invaziunii slavilor de sud. Dacă politica de maghiarizare și dominația de teroare de până acum va fi ezerciată și pe mai departe, — asigurată fiind și de regimul lui Tisza — atunci vom vedea încă și minunea, că afară de Bosnia, Herțegovina și Dalmația chiar și în țara sârbo-croaților e lipsă de un corp întreg pentru „susținerea ordinii“, adică pentru sprijinirea politicei maghiare. (Această socoteală e luată din ziarele sudslave).

Va să zică și în țara „sârbo-croaților“ ! cari câtă vreme au fost cârmuiți din *Viena* și nu din *Pesta* erau, pe lângă tirolezi și Români, cei mai dinastici și loiali cetățeni ai împărăției habsburgice. In aceiași trebuie

să-și vadă azi monarhia dușmanii, cari în anul 1848 împreună cu Românii, ca grăniceri, au apărat imperiul cu femei și copii cu tot mântuindu-l din dezastru tocmai contra aceluia, cari au destituit dinastia și au detronat pe împăratul. Acești salvatori ai imperiului și dinastiei au fost dați apoi în schimb pradă maghiarizării forțate! Istoria va stabili, că de ce și cum s'a putut întâmpla acest lucru *acum încă neînțeles, această răsplată tocmai inversă!*

Regatul român, aliatul nostru prețios, care în tot timpul ne-a fost credincios, care prin ținuta sa ne-a făcut mari servicii și în anul 1908 cu prilejul anexării Bosniei, și care în particular sub durata războiului balcanic a ținut în rău și 'n bine lângă tripla-alianță, fiind *nedespărțit* de monarhia noastră, care pe lângă toate *învitățile multe* de-a intra în *alianța balcanică*, stă azi cu totul *neîndestulit și nemulțumit în prima linie contra Austro-Ungariei*. Nici aici nu ar folosi nimic să ascundem adevărul sau să ignorăm indispoziția României față de monarhia noastră cu gândul absolut greșit, că România ar fi avizată la Austro-Ungaria și de aceea ar fi *silită* să meargă cu monarhia. Mai bine trebuie căutate motivele, cari au provocat această indispoziție. Aceste se atribue, acolo în țară, diplomației noastre. O afirmă și expozeul premierului Maiorescu (presa noastră l'a retăcut) lămurit și clar, indicând că la început chiar Austro-Ungaria a fost împotriva minimalei concesiuni în favorul României chiar și contra acordării Silistrei (numai ca să se facă plăcută Bulgariei!)

Ministrul-președinte spune mai departe, că Austro-Ungaria și după aceea s'a nizuit, ca să înduplece România să renunțe la Silistra. D-l Maiorescu nu adaugă nici un comentariu. De comentariu s'au îngrijit *deputații*, toți *politicianii* și *presa întreagă* a României, cari unanim au atacat aspru Austro-Ungaria *pentru violarea alianței, datorinței și credinței de aliat*. Aceasta cu atât mai vârtos, cu cât România — după espunerile lor — s'a lăsat condusă chiar de sfatul Austro-Ungariei, să nu mobilizeze și să nu între în acțiune. Prin asta s'a *nimicit scopul Ro-*

mâniei, care a fost validitatea drepturilor sale în Macedonia-română și împlinirea datorinței sale față de populația aceasta românească, pentru a cărei unire în o Macedonie autonomă a jertfit atâtea milioane. *Passivitatea monarhiei noastre* a hotărât pe ministrul-președinte Carp în luna Octomvrie a anului trecut să dimisioneze, după ce publice, în gazete, s'a exprimat plin de disgust despre monarhia noastră. Alți bărbați de stat zic: „Politica internă și externă a Austro-Ungariei stă cu totul sub curatela oligarhiei maghiare, care vrea să folosească Bulgaria coloană de atac contra României“.

Un alt ministru, d-l Filipescu, a părăsit cabinetul deasemenea pentru Austro-Ungaria. Alți foști miniștri ca și Grădișteanu, Arion etc. și alți bărbați politici de valoare au înfierat în termeni foarte aspri în ședințele publice a parlamentului și în pressă, precum și în adunări diplomația noastră precum și urmărirea și opresiunea neîncetată a Românilor din Ungaria, mai ales aruncarea în temniță a conducătorilor. Pentru toate aceste au făcut responsabilă și Viena și pe germanii austriaci, fiindcă aceștia *în alianța nouă cu Ungurii* le sprijinesc politica lor de opresiune, pe lângă tot pericolul ce'l provoacă aceasta din urmă nu numai pentru *monarhie, ci și chiar pentru germani înșiși; căci nu numai că-și fac dușmani pe toți Slavii, dar înstrăinează decătră monarhie pe România și cu ea întreaga Românie.*

Exministrul Grădișteanu a zis: „Cum ar putea aștepta România un sprijin dela diplomația austriacă, când aceea face numai politică maghiară și e întotdeauna împotriva a tot ce-i românesc!“ Că într'adevăr e așa, asta o întărește și un prim-articol din „Neues Wiener Journal“, în care politica noastră externă, în mod obiectiv, e foarte nimerit criticată. Acolo se constată, că ministeriul nostru de externe e ocupat în cea mai mare parte de maghiari, a căror grije este „să lupte contra pericolului român“, care de sigur e numai născocirea lor ingenioasă. Astfel se explică și intermedierea ministerului de externe pentru înte-

meierea îndestul cunoscutului episcopat cu limba maghiară în nordul Ungariei într'un ținut româno-rutean, care a provocat cea mai crâncenă amărăciune la Români și Ruteni de pretutindenea. Și cu ocazia marilor demonstrații panslaviste din Petersburg dela 6 April a. c., precum și în adunările de protestare din România și în adunările femeilor române, ca și în cea ținută în București, la care au luat cuvântul și capii bisericii românești, s'au ridicat într'o enormă agitație a mulțimii proteste contra maghiarizării bisericii.

E vorba aici de sute de mii de greco-catolici Ruteni resp. Români, cari până dăunăzi au ținut cu credință la Roma și cari acum deodată fără nici o întrebare și în butul protestului energic al episcopilor să treziră ca *maghiari greco-catolici noui nouți*, eliminându-li-se limba maternă, în care să rugau lui Dumnezeu, din biserică și cărțile de rugăciuni.

Iritația inspiră îngrijiri; preoții și credincioșii lor nu vor pentru toată lumea să-și dea limba și opun rezistență activă, în urma căreia sunt prinși și arestați. Multe biserici sunt deja părăsite și unii stau să treacă la ortodoxism.

Presă austriacă însă despre toate aceste nu știe nimic și reproduce adevărul pervertit al biroului de presă maghiar, care timbrează aceste mișcări de acțiuni panslaviste resp. dacoromâne. Presă noastră ignorează chiar și plângerile, pe cari la 28 Mai le-a ridicat deputatul Isopescul în parlamentul austriac și Pop în cel maghiar, arătând primejdiile, cari vor trebui să rezulte pentru monarhie, dacă politicei maghiare îi este permis să violeze neconturbată și simțământul religios al acestor locuitori loiali și credincioși ai țării într'un timp, când în Albania chiar, pentru violarea credinței, Muntenegru a fost tras la răspundere de diplomația noastră, până când *oblăduiții oligarchiei își pot permite ori și ce.*

Presă austriacă retace și faptul, că 25,000 de Români adunați la Alba-Iulia au protestat solemn contra acestui episcopat de maghiarizare și că 50 dintre cei mai buni

conducători, cari au aranjat protestarea, sunt acum urmăriți de gendarmi și autorități.

Pressa noastră retace cu totul faptul, care l-a fixat și eminentul politician german Dr. Albert Ritter într'un articol de fond din „Grazer Tagblatt“, că cedarea *Silistrei* și teritoriului de 2 kilometri, este *totuș numai meritul Rusiei și Franței* sprijinite de Italia, care dela început până la sfârșit s-a espus pentru cererea Românilor. Dovadă e vizita prințului român la Roma, imediat după conferința dela Petersburg.

După aceste fapte, ce nu să pot răsturna, constat cu inima îndurerată, că împărăția noastră clătinată în bazele sale solide de politica descreerată a maghiarizării ce subminează de 45 de ani împărăția prin dominația de opresiune a oligarhiei maghiare (care chiar și pentru națiunea și pentru statul unguresc e o mare primejdie) cu greu va mai putea conta la România. România a și comunicat oficial guvernelor străine prin acreditatții săi, că întru toate își rezervă libertatea de acțiune și că nu va mai rămânea pasivă.

Acum putem elimina din socoteala noastră pe eminența, destoinică și în război bineprobata armată română cu cinci corpuri ale sale, fără să putem conta barem la o *singură companie a soldaților bulgari contra Rusiei*. Numai politicianii naivi pot crede, că Bulgaria va lupta cândva contra Rusiei, eliberatorul lor de sub jugul turcesc. Rezultatul final al politiceii noastre externe, care în hiperzelul ei de-a sprijini Bulgaria contra României, pentru a câștiga Bulgaria pentru Austro-Ungaria, va fi, fără de-a câștiga Bulgaria, pierderea României, care după datele cele mai nouă ale broșurei excelente „Germania și proximalul război“ (scrisă de generalul de cavalerie Friedrich von Bernhardt) ajutată de bogăția țării sale e în stare să trimită *650,000 soldați* pe câmpul de luptă.

Rezumatul, ce obținem din aceste trei puncte, este, că *înaintea* războiului balcanic am dispus sigur și liber

asupra alor 16 corpuri proprii și 5 românești, la olaltă 21, pe când acum trebuie să oțitem 10 corpuri. Adaugându-să încă și pericolul, despre care s-a esřimat și Dr. Albert Ritter în articolul susnumit, că Rusia va încerca mereu a câștiga România cu totul pe partea sa și că spre acest scop „*tripla-înțelegere a promis Românilor și sudetul întreg al Ungariei*“, afară de-o parte a Basarabiei, pe care Rusia i-ar ceda-o de bunăvoie.

Chiar și în decursul războiului s'a putut ceti în ziarele bulgare propunerea făcută României, ca să renunțe la Silistra și ca mai apoi în înțelegere și cu ajutorul Bulgariei să cucerească Ardealul etc. Serbia de asemenea a avut propuneri de acest fel și are și azi pentru România.

Despre toate acestea pressa noastră nu știe nimic ; ea a retăcut și din espozeul primministrului român Maiorescu chiar și partea însemnată și *atât de elocventă pentru adevărata și neștrămutata credință a Românilor*, care accentuase, că România nu să poate alia în războiul de față cu Bulgaria, fiindcă cea din urmă s'a obligat în înțelesul alianței-balcanice să-i dea Serbiei *o armată mai mare* (vreo 150,000 oameni) *contra Austro-Ungariei*. Și iată totuși această *ținută cu totul piezișă a diplomației* noastre față de România resp. Bulgaria!! Și pe lângă toate acestea ținuta credincioasă de până aici a României față de Austro-Ungaria și refuzul tuturor ofertelor dăunoose Monarhiei noastre!! „Dacă adaugem însă, zice Dr. Albert Ritter, că azi acolo din jos e stăpână convingerea, că Monarhia e matură pentru soartea Turciei, atunci viitorul e deplin lămurit.“

Această convingere să validitează deja în Serbia și Rusia unde „*Novoje Wremia*“ scrie că, Austro-Ungaria din cauza frecărilor sale naționale nici nu ar mai cădea în cumpănă.

Un deputat a spus în parlamentul sârbesc, că Austro-Ungaria aparține deja muzeului istoric. România nu are încă această părere și stă în așteptare, că barem din pilda grăitoare a Turciei, care numai în urma oprimării națio-

nalităților s'a prăbușit, să se tragă consecvențele ; România prin urmare așteaptă, că în Ungaria chestia naționalităților să se rezolve pe baza egalei îndreptățiri a tuturor popoarelor, prin ce vor ajunge și conaționalii ei la drepturile lor naționale și politice, de cari azi chiar și cel din urmă bosniac să bucure, care încă nu a prestat nimic pentru susținerea împărăției. Dacă aceasta nu să întâmplă și sistemul corupt alui Lukács nu va fi în curând delăturat, o spun toate ziarele românești, atunci Rusia își va putea ajunge scopul, atunci nizuința ei de atracțiune față de România, ajutată de acțiunea represivă contra Românilor' din Ungaria, va fi încoronată de succes. În acest caz ar fi alte 5-6 corpuri ale armatei monarhiei Dunărene angajate față de România și i-ar rămânea astfel numai circa 5 corpuri pentru lupta decisivă față de cele 41 corpuri a Rusiei. Germania în spate cu o armată aproape egală, a Franței, pe lângă aripa sa stângă amenințată din partea Angliei, ea ce ajutor ne-ar putea da din cele 25 corpuri ale sale ?? Rezultatul e așa de limpede încât de pe acum se poate mulțumi ministrului nostru maghiar de externe precum și aceluia, la cari susținerea oligarhiei ungurești le-a fost și le este mai presus decât considerația la existența imperiului.

În România lumea e uimită de continuarea mondialului sistem de corupțiune à la Lukács. În Serbia, Rusia, Franța e mare bucurie, căci apa din belșug le curge pe moara lor. „Politica de maghiarizare și frecările naționale în Austro-Ungaria, spune un ziar românesc, *sunt redate interne de-ale dușmanilor Monarhiei*“. Și pentru ce nu le schimbăm fără întârziere în fortărețele puternice a îndestulării și egalei îndreptățiri, contra cărora chiar și cel mai tare dușman ar lupta înzadar ? De ce nu le schimbăm după ideile clare ale profesorului A. C. Popovici ? Un asemenea sistem e cu mult mai efin și ușor de susținut decât sprijinirea împrejurărilor nefericite din prezent, ca d. e. a face renumitele alegeri cu asistența alor 194 batalioane și cu trivialele „milioane a lui Lukács“, apoi apărarea sau aruncarea deputaților „liber“ aleși, după trebuință, prin

garda parlamentară, oferind lumii un tablou trist și rușinos al stărilor interne politice și a pierderii de cap. De ce mai zăbovim acum, când primejdiile interne și externe atât de mari amenință serios existența împărăției noastre, ca nici odată în trecut?

De ce mai lăsăm să sângereze glorioasa noastră monarhie tot din atâtea răni câte națiunii are, când are pentru toate rănilor — chiar și pentru rana cea mai mare: chestia ungurească — un mijloc atât de simplu, eficient, repede și radical vindecător. . *dreptatea* ? . . .

Rostul „Uniunii Femeilor Române“.

La dorința DVoastră de a spune unele lămuriri în privința genezei și rostului marei misiuni, care a luat-o asupra-și femeia română pentru viitor, cu bucurie dau espresiune, înainte de toate faptului, că pentru întâiași dată femeia română a ajuns un ideal de a conlucra în grupare organizată spre binele și propășirea neamului său.*

Entuziasmul sincer și impresiile fascinătoare, ce ne-au lăsat prima întrunire feminină, au constituit fala acelor Reuniuni asociate, cari în bună credință s'au întovărășit de a fi campioane de cultură și stâlpi de credință pe plaiurile noastre străbune.

Este largă și luminoasă calea ce ne este deschisă și pe care vom călca din neamuri în neamuri fără să ne abatem, sau să șovăim. Aceasta siguranță o avem din faptul, că femeia română în primul său congres a dovedit un bun simț superior, înalt și demn. Cadrul activității noastre schițat în expozeul meu nu este decât muncă, îndatorire, altruism și jertfe, pe care trebuie să le ia asupra sa femeia română. Dragostea, priceperea și elanul care s'a pronunțat pentru aceasta uriașe lucrare din viitor, este dătătoare de măsură pentru demnitatea și devotamentul cu care este dotată femeia neamului nostru. Este o mândrie a constata, că în aceasta asociere de muncă nu a străbătut nici un atom de vanitate nici un grăunte de egoism; demnă și serioasă, bună, blândă și duioasă această generațiune de femei s'a înrolat cu o superioritate uimitoare în liniile noiei sale organizări.

Femeia română a dovedit, că de mult a luat parte la păsurile și neajunsurile poporului său, că de mult a simțit

lipsurile și stavilele social-economice, că de mult a dorit să îmbunătățească și să perfecționeze educațiunea femeii române.

Ca de un sfânt fior cuprinsă a pelerinat din toate cele patru unghiuri să înjghebe această „Uniune“. Aceasta a fost cea mai eclatantă manifestație de necesitatea neîndoelnică a acestei grupări.

Am firma convingere, că biruința noastră este sigură. În toate cele 35 centre de cultură feminină s'a aprins de nou văpaia progresului și la vatra noastră mare vor veni mereu alte și alte Reuniuni existente și nou create.

Problema educațiunii fetițelor noastre este baza programului nostru și tot programul nostru de muncă să resfrânge în rezolvarea acestei probleme. Toate punctele noastre de activitate sunt înlănțuite cu aceasta mare problemă.

Genesa mișcării noastre actuale o datoresc tocmai căutând mereu rezolvarea acestei probleme, care nu mi-a dat repaos și a fost deviza vieții mele.

Pentru ca să asiguriez mai conștientios viitorului aceasta mare misiune a femeii române, am vrut să o încredințez și să o pui la inimă tuturor femeilor române.

Și Dumnezeu m'a învrednicit să o fac; de-acum lucrăm toate într'un cuget și o simțire.

Brașov, 14/VI. 1913.

MARIA B. BAIULESCU.

Notă. Conferențele ținute în anul 1896. Femeia în societatea de astăzi, 1901. Misiunea femeii române 1909, Mama, 1911. Discursul jubilar al Internatului și alte publicațiuni.

Situația Românilor din Macedonia.

— După baronul Leopold de Clumecky. —

Câtă vreme ortodoxia era una și patriarhatul își putea deprinde nestânjenit puternica lui influință asupra întregii lumi creștinești dreptcredincioase a Balcanului, supremația elenismului să părea asigurată pentru toate timpurile. Până când puterea Islamului sta în strânsa legătură a credinții cu puterea armată, până atunci elenismul și-a pus puterea în ținerea strâns împreună a bisericii cu școala. Grecii au fost cei dintâi, cari au pășit pe teren cu înființarea de școale. Prin anii 1840—1860 au înființat mai multe școale, așa că pe la mijlocul anului 70 al veacului trecut grecii aveau pe pământ turcesc nu mai puțin ca 100 de școale populare, cari erau cercetate de aproape 5000 elevi. Astăzi numărul acestor școale trece peste 900, iar cel al elevilor s'a urcat aproape la 70,000 și populația bărbătească din vilaietul Monastir dă abia 5% de analfabeți, în cari să cuprind numai cei născuți după 1870. — Fiecare școală din acestea a fost un cuib cald, o biserică a elenismului. Pe aceea vreme, pe când conștiința națională a popoarelor din Balcan dormita numai, aceste instituții de cultură au atras mii și mii de străini în mrejele grecismului. Și deși nu putem vorbi despre un sentiment național conștient la toți Macedonenii, totuși credința a fost, care — în lipsa unui sentiment dezvoltat de rasă — a aruncat în brațele elenismului o mare parte a populației.

Cu ziua în care s'a instituit exarhatul bulgar, s'a pierdut și influența patriarhatului asupra straturilor pornite spre slavizare, din vremuri vechi purtând ortodoxia gemenele desbinării în biserica națională. Patriarhatul din Constanti-

nopol atârna de mai 'nainte de puterea statului și în canonul al 38 Trullanic s'a hotărât, că, împărțirea administrativă și politică să referă și la cele bisericești.

Încă în veacul al șaselea s'a înființat o metropolie autocefală în Ochrida și trei sute de ani în urmă s'a înființat o serie de episcopii naționale. Atârnaarea patriarhatului ecumenic de imperiul bizantin a influențat fatal, ca fiecare stat creștin ortodox din Balcan, care era în neînțelegeri cu Bizanțul, să nizuiască și spre desbinarea bisericească de Constantinopol. Mai târziu, pe când Balcanul a ajuns sub domnie turcească, a urmat și atârnaarea patriarhatului de guvernul turcesc, care a dat ajutorul nizuințelor fanarului, pentru apăsarea bisericilor autocefale: metropoliile bulgare și sârbe de Ochrida, respective Ipek au fost delăturate. Cu aceasta însă nu s'a împedecat procesul istoric al desbinării definitive a bisericii naționale de către jurisdicțiunea patriarhatului. Aproape fiecare popor ortodox, care își câștiga neatârnaarea și-și înființa un stat propriu, și-a creat și biserica sa națională, despărțită de patriarhat. Înființarea exarhatului a premers neatârării Bulgariei ca stat, — și cu înființarea bisericii naționale bulgare, s'a pus capăt definitiv îndrăsnețelor visuri ale panhelenismului, care dorea să unească cu Grecia nu numai Epirul și Macedonia' ci și Bulgaria sudică și Rumelia ostică. Acum Grecia a continuat lupta numai în Macedonia și Epir, pas de pas însă și acolo elenismul a fost strâmtorat. Preotul bulgar, școala bulgărească — pe urmă gloanțele și bombele bulgare — au condus cetele însuflețite ale idealului panbulgar, mai cu samă în paguba influinței grecești. Acum întră în acțiune bandele grecești, cari erau pornite, ca și cele ale contrarilor, de acasă și nu odată comandate de ofițerii țării. A început forța în contra forței, și cetele înarmate ale ambilor dușmani cutreerău nefericita țară, omorând și pustiind, pentru ca să convertească cu arma în mână, ori să nimicească pe cei de altă credință. Pe urma lor rămăneau ruine fumegânde, câmpuri pustiite, sânge și vaete. Și cu aceasta s'a pus zăgaz panbulgarismului cuceritor, care

de aci înainte s'a luptat numai pentru apărarea pământului câștigat.

Intr'aceasta s'au născut și alți dușmani ai elenismului. Veacuri de-a rânduri *cuțovlahii* au fost cei mai credincioși adicți ai grecilor. Foarte puțini dintre ei aveau conștiința clară, că reprezintă o altă naționalitate. Ținându-se de biserica grecească, crescuți în școale grecești, ei erau stâlpii elenismului în Epir și unele orașe ale Macedoniei. Influența grecizătoare a valahilor să intindea până la Ūsküb și ei au fost cei cari au apărat elenismul în contra slavilor cutropitori, în cunoscutul război bisericesc, care a durat ani de zile în Ūsküb ; aici, ca și în alte locuri, valahii erau mai greci decât adevărații elini... ba câte odată mai greci și decât patriarhatul. Ce e mai mult: Cuțovlahii, formând partea cea mai bine situată a populației — mulțămită istețimei și simțului de afaceri, și-au câștigat sute de legături comerciale în străinătate, s'au ridicat, au devenit cei mai avuți bancheri ai Levantului și susțineau cu mijloace prețioase propaganda grecească, chiar și după ce să depărtau din Macedonia. Agitația enorm de costisitoare, mai cu samă susținerea a o mulțime de școale, a îngreunat mult bugetul Greciei, și mijloacele angajate în multe părți ale patriarhatului. Continuarea agitației pe baze așa de estinse nu mai era cu putință fără jertfe private.

Și Cuțovlahii, cari să simțeau cum se cade greci, de ce să nu-și îmbiie jertfa lor pentru o propagandă, ale cărei efecte binecuvântate culturale și civilizatorice le-au văzut în țara lor proprie, și le-au experiat, poate, ei înșiși? Nu s'au făcut și ei chiar așa Greci? Să mai simțea Cuțovlah un Sinas, Dumbas, Arsakys și ceialalți? Numai poporul de jos, necultivat, mai vorbea un oarecare dialect..., care însă era și este și acum de tot neînțeles pentru Români. Toți însă, cari voiau să fie cât de cât luați în samă vorbeau numai o limbă de conversație: grecească. *Bérard* povestește, că *Valahii au prins și au estradat autorităților turcești pe Weigand*, când acesta, în o călătorie de agitație în anul 1889 încercase să le vorbească Valahilor adunați „Despre România mare, despre dușmanii greci, despre apăsarea limbei valahe și despre tirănia clerului grecesc“. (La *Turquie et l'Hellénisme contemporain*“).

Intr'atâta să simțeau de Greci pe atunci Valahii! — Cum s'au schimbat acestea toate!

Pe căi ascunse, fără zgomot, pe neobservate s'a introdus o agitație, care a trezit simțământul național al Cuțovlahilor și i-a făcut pe cei mai credincioși adicți ai grecismului — să-și aducă aminte de caracterul lor specific național. Cine a trimis pe acești agitatori — cine i-a încredințat să propage ideia națională românească în fiecare sat, în fiecare colibă? A cui interese erau să trezească pe Valahi la conștiința de popor românesc? Să fi fost numai însuflețirea

națională, care l'a îndemnat pe neobositul agitator, des pomenit în Macedonia, Apostol Mărgărit să intre cu atât entuziasm în serviciul propagandei românești? E mai pre sus de orice îndoială, că guvernul român a fost cel care a provocat această mișcare și a jertfit pentru susținerea ei la început cam două milioane anual. E mai greu răspunsul la întrebarea, că ce foloase reale aștepta România dela deșteptarea conștiinței naționale a Cușovalahilor? La tot cazul nu vre-un câștig teritorial! Intinse ținuturi străine, locuite mai întâiu de o masă compactă slavă, apoi de o mestecătură pestriță de popor, despărțesc România de depărtații ei înrudiți protejați. Cu toată depărtarea teritorială să gândesc oare serios la București să facă din Macedonia, ori din Epir provincie românească? Nu putem atribui politicii românești o atare alergare naivă și nepractică după scopuri cari nu să pot ajunge. Căci doară de ani de zile oferă un contrast îmbucurător față de celelalte state balcanice prin modestia și seriozitatea ei.

Și dacă România a intrat astăzi în rândul statelor, cari fac o politică activă de naționalități în vestul Balcanului, n'a făcut-o, cum cred unii, ca să pună mâna pe Pind. Așa dară numai nizuințe culturale, simțământul obârșiei naționale — lipsit de orice scop politic egoist? Acestea le desminte mărimea jertfei de bani ce o aduce România pentru aceasta agitație. Numai școalele din Macedonia și Epir îngreunează anual bugetul român cu mai mult de o jumătate milion și nu de mult s'a încuviințat un credit extraordinar de 600000 franci pentru zidirea de școale și biserici. Atari jertfe trebuie să aibă o răsplată mai mult decât ideală și fără nădejdea sigură la un câștig material real nu s'ar preta în București la jertfe așa de mari. De fapt să pare, că contează la camete grele. De ani de zile curg din România banii ce nu se pot prețui spre Grecia și Macedonia, nu'rind acolo propaganda grecească. Cei cari îi trimit sunt bancherii și oamenii de afaceri Cușovalahi, cari, trăind în România, stau totuși cu un picior în Macedonia și se simțesc Greci. Convertirea lor națională, ca și ceea a fraților lor de simțiri din Macedonia însămnă oprirea acestui râu de bani — mai târziu poate întoarcerea cursului acestuia. În vremea din urmă s'a declarat indispoziția împotriva Greciei și guvernul român stă în față cu agitarea și mișcarea poporului, care cere apăsare scutirea „connaționalilor elenizați cu forță“ în Macedonia. Regimul să poate cu greu împotrivi acestui curent, și tot așa de greu poate opri furia grecească ce să îndreaptă asupra lui. Ne mai auzitului pogrom împotriva Grecilor din Bulgaria s'au mai adaus eșirile pătimate împotriva pacinicei colonii eline din Galați. Ura împotriva Grecilor este astăzi*) lozinca în Balcan — reacțiunea neîndreptățită, care nu-și va ajunge scopul, împotriva efectului grezicizator al patriarhatului.

*) Baronul Chlumecky a scris broșura „Österreich-Ungarn und Italien“, din care să traduce acest capitol, în anul 1907.

Succesele propagandei românești nu sunt neînsemnate. Părerile asupra numărului faptic al Cuțovalahilor (Aromânilor) diferă foarte mult. Până când unii — mințind — tăgăduesc categoric existența acelora, alții spun că ar fi în Turcia europeană mai mulți de un milion, ba Thunmann merge mai departe și afirmă că trei din patru părți ale populației din Macedonia și Thessalia sunt Cuțovalahi.

Foarte caracteristic pentru nesiguranța datelor statistice din Balcan sunt oscilările curioase, la cari sunt supuse datele uneia și aceleiași persoane. Așa spre pildă cunoscutul profesor universitar Gustav Weigand — după studii de mai mulți ani la fața locului — fixează numărul tuturor Aromânilor, adică a Cuțovalahilor, trăitori în Balcan (dimpreună cu Sârbia și Bulgaria) la 160.000 și accentuează desnaționalizarea progresivă a acelora. Mai târziu același Weigand, care conduce un seminar privat susținut de guvernul român, în timpul din urmă afirmă că numărul Cuțovalahilor face... 200.000. Chiar și Românii sunt siliți să recunoască, că cea mai mare parte a Cuțovalahilor simte și vorbește grecește.*) Oameni cari simt și vorbesc grecește... să nu fie Greci, ci — Români — și aceasta din pricina, că o mică parte din ei vorbește un dialect... pe care Românii nici nu-l pricep și a cărui înrudire cu limba românească o stabilește numai etimologia? — Asta e logica balcanică a tuturor partidelor! —

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Guvernul român cifrează numărul Cuțovalahilor, cari cercetează școale romanizatoare, cam la 5000 — și din asta deduce, că s'ar afla o populație conștientă națională de 30—40.000 de suflete... restul sunt Valahi grecizați, cărora încă de acum li se vor deschide ochii. De fapt, mai aproape de adevăr sunt aceia, cari prețuesc numărul tuturor Valahilor, — atât acelor deplin, cât și acelor numai în parte elenizați — cam la 120—150.000... ceea ce înseamnă că nu sunt cu mult mai mulți, decât *Spaniolii* din Macedonia, cari și-au păstrat

---

*) Astfel scrie *Baldacci*, unul dintre cei mai aprigi apărători ai latinizării Valahilor: Valahii folosesc limba lor numai în familie și în satele lor. Altfel vorbesc greceasca, ori albaneza. Mai des vorbesc peste tot numai aceste două limbi, și... au uitat cu totul pe a lor, aducându-și aminte numai de tradiții. Valahii — sub influința episcopilor fanarului s'au aruncat în brațele elenismului devenind cei mai fanatici partizani ai acestuia... ei erau cei mai mari inimici ai rasei lor și cei mai devotați prietini ai Grecilor... (Prof. A. Baldacci: „L'élément latin dans l'équilibre balkanique“. Revue d'Italie, Avril, Mai 1905.)

limba și cărora cu toate acestea nu s'a gândit nimeni să le dea un rol „conducător“ în vestul Balcanului.*)

Romanizarea ar înainta cu pași mult mai repezi, dacă Turcia ar încuviința cererea, de atâtea ori ridicată, pentru recunoașterea unei biserici românești autocetale. Și fără de aceasta iradeaua dela 23 Mai 1905, care încuviințează liturgia românească, înființarea de școli naționale cu limba de propunere exclusiv națională și cu numirea de inspectori școlari proprii pentru Valahi, însemnă pentru elenism o considerabilă pierdere. Indemnați de acest succes Valahii — ori mai bine zis în locul lor Românii — merg și mai departe și pretind desbinarea totală de către jurisdicțiunea patriarhatului. Ceea ce a fost exarhatul pentru Bulgaria, ar deveni această nouă biserică pentru propaganda românească în vestul Balcanului. Nu trebuie să ne mirăm deci de împotrivirea din toate puterile a Greciei și a patriarhatului.

Să fie oare în interesul Europei, ca încurcătura popoarelor din Balcan să se mărească prin alimentarea artificială a unui nou element? Etnografii și etimologii poate să aibă drept când afirmă înrudirea mai apropiată ori mai îndepărtată a Cuțovalahilor cu Românii — și istoricii poate nu vor greși când deduc originea istorică comună a acestui popor balcanic cu a) Românilor și apoi obârșia comună a acestora dela Roma cea bătrână.

Să face însă în adevăr un serviciu acestei populații, când se desfunde un nou izvor de ceartă — să producă noi pricini de luptă și dușmănie? Valahii, cari până acum

*) Autorul dă după diferite statistici tabela următoare, pentru a dovedi neîncrederea față de deosebitele izvoare :

Statistica	Valahi	Greci	Sârbi	Bulgari	Turci	Albanezi	Evrei
Gopčević	—	222000	1.600.000	50.000	225.000	80.000	?
Nikolaides	50.000	650000	250.000	200.000	620.000		80.000
Kunčew	—	211000	—	1.178.000	495.000	115.000	?
Reg. Bulgar	429.000			1.038.000	1.324.000		80.000
Gersin	80.767	2.8702	1.182.036		499.204	28.711	67.810
Verdène	520.000	500000	800.000		900.000	2.600.000	95.000
Izvor italian	375.000	250000	50.000	450.000	300.000	300.000	100.000

erau crezuți de elini și erau și de fapt greci, Elino-Valahii, cum îi numesc Grecii, — nu sunt mai fericiți de când li-s'au deschis ochii asupra originii lor și de când o propagandă fără rost i-a pus față 'n față cu Grecii. Din potrivă! Influenței grecești au să-i mulțumească, că sunt astăzi un element cultural și intelectual; de care să se țină samă în Macedonia și Epir.

Numai prin alipirea lor la grecism s'au putut mulți dintre ei ridica și au putut ajunge la o stare materială independentă — ba de multe ori și la poziții strălucite. Și pe când sprijinesc propaganda grecească cu atâta dărnicie, își arată numai recunoștința față de elenism și convingerea, că lășirea acestuia e spre binele poporului lor.

Astăzi? A izbucnit lupta până la sânge. Acum zângănesc săbiile și troznesc piuele prin văile în cari odată lucra numai fanatismul preoților și învățătorilor greci. Ceea-ce e mai regretabil este, că cei chemați să lășască cultura în aceste granițe, în Epir, în urma înrudirii lor cu cel mai cult popor al lumii, să folosească acum de aceleași mijloace ca și Bulgarii, Sârbii și Albanzii. — Aceste premise par a îndreptăți pe deplin agitația Greciei. Grecismul e strămtorat din toate părțile. Unde sunt timpurile... în cari elenismul înflorea dela Adria până la Marea-neagră, dela Capul Matapan până la Dunăre? Unde este Macedonia, despre care putea zice Victor Gregorovic, că acolo influința grecească a scos din uz aproape de tot limba națională!?"

S'a început cu lovitura în front a Bulgarilor, mai târziu au urmat loviturile dela spate din tabăra lor proprie a — până acum — celor mai credicioși adicți ai grecismului.. și pe urmă acțiunea puternică a bandelor valahe!

Dar nu era de ajuns: trebuiau desbinați și Albanzii elenizați din Epir. Aici începe acțiunea clandestină a Italiei, ale cărei scopuri politice le servește trezirea simțământului național albanez, care conduce la autonomie, adică la protectoratul Romei în Albania.

Și în mișcarea Cuțovalahilor aflăm amestecul ascuns al Italiei și astfel s'a dat lozinca cu provocare la înrudirea

cu națiunea soră din Albania și Macedonia, fiind vorba de o alianță alban-valahă pe baza latinității ! Roma vede în Cuțovalahii romanizați, respective latinizați, un scut al planurilor ei mărețe și un element la care propaganda italiană ori când poate conta. Astfel România lucră prin agitația sa exclusiv pour le roi... d'Italie ! Pe lângă „sfântul drept istoric“ al Italiei acum să mai adauge înrudirea națională — și „datorința“ de-a ajuta liberarea națională a popoarelor înrudite.

Căci acum unii văd și în Albanezi un popor de rassă *latină*, care ca și Valahii abia așteaptă... să-și valideze latinitatea sub ocrotirea unui prietin puternic !

Un glas italian (B. Pellegrini : „Verso la guerra?“ Roma 1906) dă espresiune în modul următor despre opinia regatului asupra chestiunii Cuțovlahe : „deoarece dezvoltarea naționalității valahe în Albania și Macedonia va aduce cu sine întărirea situației României în Europa, aceasta dezvoltare nu va fi totodată oare și în favorul Italiei ? În școlile românești înființate până acum, precum și în cele-ce să vor înființa, oare nu să va învăța și limba italiană?“ (De fapt în cele mai multe școli românești s'a introdus studiul limbei italiene).

„După ce preoții ortodoxi valahi au înlocuit slujba grecească ortodoxă în bisericile cari au rămas ortodoxe dar s'au întocmit pentru trebuințele specifice valahe — s'au și înființat biserici valahe în Monastir, Krusevo și în alte părți — *acestea sub scutul cărei mari puteri vor fi puse ?* Doar' nu sub acela al Austriei, care numai de curând s'a declarat în potriva aspirațiunilor valahe ? *Natural că sub scutul Italiei* pe baza simțământului simpatiei și a atragerii, cari unesc popoarele *de aceeași rassă*“.

Deaceea susțineam eu, că pentru ea Roma înseamnă, o nădejde. Și de aceea acțiunea viitoare a Italiei va fi în planul prim aceea, care — fiind vorba deocamdată numai de Albania sudică — se va răzima pe doi factori : Scutul și protectoratul asupra Albanezilor mohamedani și a Valahilor ; esecutarea acestei acțiuni va fi cu atât mai ușoară,

cu cât Valahii armonizează pe deplin cu Albanzii și în unele locuri să și numesc Albano-Valahi. — La tot cazul va trebui să urmărim cu atențiune această deșteptare a Valahilor, cât și a mohamedanilor albanezi și încât ar fi de lipsă să îndreptăm acestea puteri pe o cale sigură.“

„Grecia ocrotește în Turcia populația ortodoxă greco-filă, Austria pe cea catolică, Rusia pe Slavi. În urmare datorința noastră nu e destul de limpede: să luăm pe cale oficială scutul și apărarea mohamedanilor albanezi și a Valahilor?“

Ceva mai circumspect, dar pentru aceea tot așa de la înțeles, formulează acest program în de curând citata publicație *Baldacci*: „L'élément albano-roumain est le seul qui puisse donner une forme organique à la région albanaise... Et l'Italie agirait sagement en prenant l'initiative de cette solution qui, seule, pourrait assurer son prestige et satisfaire ses légitimes intérêts politiques et commerciaux.“

Într'acestea toți acei cari vreau să ferească aceasta populație cu „scutul“ lor, ațîță o naționalitate împotriva celeilalte și cu cât să hârțuesc mai mult acestea, cu atât au mai mari foloase cei dintâiu. Acestea nefericite popoare să sfârtică împrumutat pentru a servi interesele micelor state balcanice... și inconștient pentru a provoca pe un intermediator mai puternic. Și pentru-ca măsura suferințelor acestor popoare să se mărească, lângă această oală care ferbe în clocote stă cu mâinile în sân cel mai rău bucătar. Cântecul mizeriilor administrative turcești e prea cunoscut, așa că îl știe și cel care nu să ocupe cu stările din Orient. Ca o melodie ce ne sună în urechi, fără să fi auzit vreodată opereta din care face parte.....

VALENTIN DRĂGANU.

GLOSSE

(România și tripla alianță).

In urma situațiunii externe ajunge una dintre cele mai palpitante chestiunii raportul României față cu Triplalianță. E de interes gândirea politică a bărbatului de stat *Petru Missir*, care într'un articol din nrul 3889 al ziarului „Zeit“ din Viena sub marca „Rolul României“ face următoarele concluziuni:

Vollkommen bewusst ihrer Pflicht, dem Lande die Segnungen des Friedens zu erhalten, konnten die Regierungen Rumäniens ohne Bedenken ihren Weg auf jener Linie verfolgen, die ihnen die besten Garantien einer friedlichen Entwicklung bot, einer Linie, auf der sich die Interessen Rumäniens mit denen des Dreibundes begegneten. Sicherlich hat Rumänien dadurch eine beträchtliche politische Reife bewiesen, die für die dauernde Erhaltung der gleichen Richtlinie Gewähr bietet. So manchesmal mussten unsere Politiker in ihrem Herzen den Schmerz unterdrücken, den die Gewalttaten erweckten, die auf dieser Seite gegen die rumänische Nation verübt wurden, ebenso wie sie die Sympathie, die uns mit Frankreich verbündet, ohne äusseren Widerhall lassen mussten.

Das Problem der Zukunft wird jetzt für uns in der neuen Situation liegen, die durch den Umsturz am Balkan geschaffen wird, und man muss sich fragen, ob diese neue Situation nicht durch die Haltung gegeben sein wird, die Rumänien jetzt beobachten wird. Es ist klar, dass der Weg frei ist für alle Möglichkeiten. Will man aber eine Basis haben, um die Möglichkeiten der Zukunft zu beurteilen, so scheint es mir, dass diese nur von dem Gesichtspunkt der Vernunft gegeben wird. Die kommenden Veränderungen werden aber nicht die vornehmsten Grundlagen der Situation verschieben. Sie werden aber gewissermassen der Probiereisen sein, um jene Punkte besser ins Licht zu rücken, auf denen alle, die ein Interesse an der Erhaltung des Friedens haben, ihr möglichstes tun müssen, um sich eine gegenseitige Gewähr zu bieten. Doch ist es nur natürlich, dass man vorerst versucht, zu diesem Ziele auf dem gleichen Wege wie in

der Vergangenheit zu gelangen, und dass man sich nicht entschliesst, diesen Weg zu ändern, bevor man nicht alle Mittel erschöpft hat, die die Einsicht und Klugheit unserer Staatsmänner zeigen werden und die geeignet sind, die günstigsten Chancen für die Möglichkeiten zu sichern, die uns die Zukunft bringen kann.

Si non è vero, è ben trovato!

(*Informații pentru Moștenitor.*)

Să știe, că Moștenitorul tronului habsburgic A. S. R. Francisc Ferdinand își trage în primul rând informațiile din organul „Reichspost“. Vedem acum, că agenții dușmanilor adevărului ș'au strecurat scrisul veninos până în „Reichspost“, pentru ca să înfățișeze lupta Românilor dela 1848 pentru dinastie, monarchie și egală îndreptățire națională, ca cele mai infame acte de felonie, banditism, jaf și ucidere, inspirată din iredentism și pentru a prezenta ideea egalei îndreptățiri naționale ca o himeră antidinastică.

Cităm verbal din articolul „Fürst Metternich“ de Hans Schlitter din nrul 147 al ziarului „Reichspost“:

„Der Staatskanzler fiel am 13 März 1848 der Revolution zum Opfer — nicht der Revolution, die von unten aufstieg, sondern der, die schon seit geraumer Zeit in den oberen Kreisen vorbereitet worden war. Er musste dem stärkeren Willen einer Partei weichen, der er im Wege stand. Wer zwischen den Zeilen zu lesen versteht, wird dies alles in den veröffentlichten Bruchstücken des Tagebuchs der Fürstin Melanie zur Genüge angedeutet finden. Am 13 März bildeten die Polen „das Publikum“; polnisches Geld wurde unter die Studenten verteilt, deren Jugend und Idealismus gewissenlose Agitatoren missbraucht hatten. „Man hätte den Aufruhr — so erzählt uns Grillparzer — mit zwei Bataillonen unterdrücken können. Die unglückliche Salve stempelte aber die Gassenbüherei zu einer Revolution“.

Diese war auch im Sommer 1849 nicht besiegt, denn solange man die Axiome des Professorentumes von 1848 als unumstössliche Wahrheiten im Staatsleben ansah und 36 Millionen Menschen nach diesem Leisten modeln wollte, konnte an eine gesicherte Zukunft nicht gedacht werden; oder man musste Dezennien hindurch an dem besten Paragraphen der Reichsverfassung festhalten, in welchen es hiess, dass im Notfall der grösste Teil der verliehenen Freiheiten suspendiert werden könne. Mit dem schönklingenden Wort „Gleichberechtigung aller Nationalitäten“ wurde seit dem November 1848 ein derart leichtsinniges Spiel getrieben, dass man nun selber darüber

erschreck. Mit diesem Schlagwort wurde der eigentliche Zunder des Hasses zwischen Stämme geworfen, die seit Jahrhunderten friedlich nebeneinander lebten. Man kann die Gleichberechtigung jedes einzelnen zu allem, wozu er befähigt ist, gelten lassen — was bedeutet aber die Gleichberechtigung von Nationen, die niemals solche waren und als solche keine Lebensfähigkeit besitzen? In welchem Sinne Serben, Walachen und Slovaken diese Idee auffassten, davon zeugten die verwüsteten Fluren Siebenbürgens und des Banats, die Tausende von hingemordeten Grundbesitzern, Weibern und Kindern. Man ignorierte es, dass der grösste Teil dieser Völker infolge eines gewalt-samen äusseren Anstosses zu bürgerlicher Freiheit gelangt war und von der politischen, die man ihm aufnötigte, nicht die geringste Ahnung hatte; man achtete nicht darauf, dass die Apostel dieser Lehre, Emissäre der Bukarester Propaganda und panslawistischer Comités, unter der Marke dynastischer Treue nichts als die Verbrei- ter kommunistischer Ideen waren; man vergass, dass der nationale Schwerpunkt der meisten jener Völker ausserhalb der Marken der österreichischen Monarchie lag, und glaubte, sie an das Gesamtinteresse der Monarchie durch konstitutionelle Zusicherungen zu fesseln, die ihnen ganz unverständlich waren. War es denn möglich, ein solches Prinzip zu verwirklichen?⁴

Toată lumea știe, că Români la 1848 au luptat pen- tru susținerea monarhiei, pentru autonomia Transilvaniei și pentru egala îndreptățirea națională și mai știe faptul, că frații noștri din România, desorientați pe atunci stăruiau ca Români din Ardeal să facă cauză comună cu revoluția ungurească. Și asta numai Reichspost să n'o știe? Dacă nu o știe citească opera partizanului său *Baronului I. Herfert* și ostenească până la *Kriegsarchiv*, unde va ceti următorul raport al căpitanului austriac *Gratze*, detașat la armia lui lancu:

„Ich habe während der ganzen Expedition mein Lager in den Bivouaks mit lancu getheilt und dadurch vielfältig Gelegenheit gehabt seinen Charakter zu studieren; ihm ist jeder Separatismus ein Gräuel; er hatte nur zwei Gedanken: *Erhaltung der Monarchie und Gleichberechtigung seiner Nation*; ich bin daher moralisch überzeugt, dass mit seinem Wissen, auf seine Veranlassung Niemanden Unrecht geschehen ist“!

Dacă „Reichspost“ informează astfel pe Moștenitorul Tronului, un ziar care să pretinde imperialist, ce să așteptăm dela Fejérváry, Daruváry și Tallocy informatorii camarilii de astăzi?

Noi la „Reichspost“ îi amintim dictonul strămoșesc:
„Et tu mi fili Brute !?“

— — —
(Legendă vieneză).

În fața atitudinii Vienei, care s'a desfăcut de postulatul sufragiului universal, cetim sub titlul „Die Wiener Legende“ în numărul 60 din „Budapester Tagblatt“ următoarele glose:

„In der gestrigen Nummer des „Vilag“ verkündet der ausgezeichnete Soziologe Dr. Oskar Iászi an leitender Stelle, das es endlich hoch an der Zeit sei, die „Wiener Legende“ endgiltig zu zerstören.

Die Wiener Legende, die von allerhöchsten und höchsten Stellen zu erzählen weiss, die dem Volke das Licht gleichen politischen Rechtes bringen wollten. Iászi wirft nun den berufenen oder ungerufenen Reflektoren dieses Lichtes vor, dass sie nur mit leeren Theatereffekten arbeiteten; dass die Legende von dem „ex Vindobona lux“ zerflossen und zerstosen sei, und dass die ungarische Demokratie aus „Wien“ für die Volkrechte nichts mehr zu erhoffen und zu erwarten habe, dass sie bei ihren Rechnungen auf eine bessere Zukunft die Wiener Legende ausser Kalkül lassen müsse.

Wir wollen nochmals feststellen, was wir so oft geschrieben, dass die Politik Lukács-Tisza der monarchischen und dynastischen Idee in Ungarn klaffende Wunden geschlagen hat.

Wo ist nun die ungarische Demokratie? Im Lager der geschworensten Feinde des Wahlrechtes“.

„Români puneți-vă încrederea numai în voi înșivă!“
 zicea prefectul Vasile Moldovan !

— — —
(Pustiirea Ardealului.)

Sub acest titlu ziarul conducător unguresc din Ardeal, „Ujság“ din Cluj a dat un tablou complet despre ravagiile pricinuite prin esundări și în legătură dă următoarele concluzii:

Pustiirea aceasta a Ardealului e o lovitură a sortii. Dar e o blăstămăție strigătoare la cer, un păcat și o mișelie, pe care nu o putem în destul judeca, ceea ce a făcut cu Ardealul statul maghiar, guvernele maghiare. E o mișelie neîngrijirea și delăsarea, cu care au împărtășit — fără să se gândească — Ardealul. Au jupuit poporul Ardealului, au strâns, au stors darea regulat dela fiecare, în fiecare an, dar în schimb nu le au dat nici pe departe ceea ce trebuia să le dea.

Pe urma acestora numitul ziar dă următoarea concluzie finală :

Nu vedem cale, nici chip cum s'ar putea împedeca pustiirea Ardealului.

„Solia satelor“ din Cluj face în firul espunerilor amintite următoarele încheieri :

Astfel scrie după 65 de ani dela „hotărârea“ unirii Ardealului cu Țara-ungurească o gazetă domnească koșutistă, „Ujség“, tocmai în Cluj, unde s'a pus la cale acea „unire“ prin stăpânii koșutiști de atunci ai Ardealului. Dacă astfel se jeluește o foaie de a acelora, cari și astăzi stăpânesc Ardealul din mila soților lor din Țara-ungurească, o foaie, care azmuță zi de zi din „turnul de veghe“ asupra așezămintelor noastre și care nu de mult ne pofta, ca „dracu să-i ducă pe toți Românii!“, dacă o astfel de foaie e silită să mărturisească adevărul în chipul arătat, ce să zică ilotul desmoștenit : țăranul român asupra capului căruia țese gazeta numită și stăpânii dela spatele ei pentru toamnă nouă planuri de nimicire ?

Ei, Românul, își dapână doina de o jale fără seamăm în lume :

*Jelui-m'ași și n'am cui,
Jelui-m'ași codrului,
Dar și codru-i ca și mine
Nici lui frunza nu-i rămâne.*

Astfel năpăstuiți deopotrivă și stăpânii și iloții Ardealului, ne mirăm că nu li-i frică nici de soarte la unii, cari acuma, după toată pustiirea Ardealului, mai vreau să fie și la toamnă o adunare în Cluj, cuibul tuturor iscodirilor, ca să se sfătuiască, cum să-i iee țăranului nostru dreptul la pământ și creditul la bănci, adecă : ca încât povoiul i-ar mai fi lăsat ceva, să-l deie gata cu totul. În loc să-o vadă, că soartea ne apasă deopotrivă în Ardeal — ajuns din cea mai bogată țară a lumii, supranumită cândva „Dacia fericită“, o cerșitoare deplânsă. — Ei vreau ca Românul să fie : *sărac în țară săracă*. Ei vestesc cu toate acestea lumii, că „nu mai văd cale nici chip cum s'ar putea împedeca pustiirea Ardea-

lului". Noi, poporul de obște, cunoaștem însă calea și chipul mântuirii; să ne prindem frați împreună: stăpâni și stăpâniți, cari împreună plângem pe ruinele țărișoarei noastre, și punând vâlul peste tot ce ne-a despărțit, dușmănit și războit, să cerem împreună pe calea legii dela puterea legiuitoare, ca în granițele vechi istorice, păzind integritatea Statului, Imperiului și Coroanei, să-i deie iarăși *Ardealului cărmuirea de sine*.

Decât cerșitorit, mai bine înflorit;
 decât robit, mai bine liber;
 decât mort, mai bine viu;
 decât pustiit, mai bine mântuit:

Ardealul!

Dacă poporul dintre Tisza și Carpați vrea să fie stăpân pe soarta sa și mai tare decât pustiirea, să s'adune după *seceriș pe „câmpul libertății“* și pe temeiul *creștinesc* al dreptului, al adevărului și al cinstei și pe temeiul *național* al libertății, egalității, să ceară lumii și țării, întrun gând și într'un glas:

Ardealul pentru Ardeleni!

Autonomia Transilvaniei.

„*Gazeta Transilvaniei*“ din Brașov, eoul opiniei publice trezite la realitate, după injecțiile de morfină ale pacifiștilor noștri cu patenta de „bunăcredință“ pentru guvern, salută cu efuziune idea adunării de popor lansată de „*Solia*“ și la rândul ei sub marca „*Autonomia Transilvaniei*“ publică următoarele espuneri de-o superioară înțelegere politică:

„Punctul dintâi din programul nostru național cere autonomia Transilvaniei. El a fost stabilit și susținut de bărbații generației trecute, cari în tinerețea lor au fost martorii revoluției dela 1848 și au apucat era absolutistă. Avem deci a face cu o idee răsarită din entuziasmul generației care avea săpat în inimă jurământul de pe Câmpia libertății, a unui rând de oameni ce știau încă să se entuziasmeze și erau gata să aducă orice jertfă pentru un vis național.

Dar epoca romantică a trecut și în locul visurilor urmă în Europa întreagă simțul realității unde, importat din America utilitarismului. Mai ales după războiul dela 1870, Europa întreagă fu cuprinsă de acest americanism, care ne-a adus telefonul, trusaturile, telegrafia fără fir și îmbogățirile frauduloase, automobile, și setea de confort, și — oricât de paradoxal sună — sugrumarea oricărei porniri spre ideale mari. De acest val de moleșală a fost

cutropită și națiunea română în cei treizeci și cinci de ani din urmă. România, care a zidit poduri admirabile, care în privința progreselor tehnice stă alături de orice stat european, n'a produs în timpul acesta nici o singură faptă mare națională. Românii subjugați au avut cea mai tristă epocă a istoriei lor. E adevărat, că utilitarismul care stăpânea spiritele la noi a produs bănci și o oarecare întărire economică și ne-a dat un număr însemnat de intelectuali, dar în același timp noi am pierdut aici, în Ungaria, redută după redută și am pierdut în Bucovina caracterul românesc al provinciei, în care e îngropat Ștefan cel Mare. Ne-am deprins la o defensivă cu armele primitive ale instinctului de conservare și ne-am obicinuit chiar cu gândul că vom pierde pe zi ce merge tot mai mult, fără să avem puțința de a ne salva avutul național. În aceste idei am copilarit noi, bărbății de azi.

Cel mai caracteristic moment al acestei epoci mi se pare următorul :

Înainte cu un deceniu, o seamă de tineri curajoși au rupt'o cu politica de pasivitate și au intrat în parlamentul din Pesta. Pasivitatea era o armă a epocii romantice, care apela la simțul de dreptate a unei Europe ce de mult rădea de romanticismul politic; activitatea era o politică reală care cadra perfect cu ideile utilitare ale epocii, care nădăjduia cuceriri naționale, ori cât de mărunte ar fi fost ele. Putem s'o spunem cu inima liniștită în intrarea în activitate era o bună parte de politică oportunistă și aplecarea firească spre pactări și compromisuri.

Consecvent cu sine însuși, tineretul de acum zece ani, urmărind o politică reală, voia să rupă cu orice romantism politic și în foaia lui se putea citi cererea după o revizuire a programului național și abolirea „fantasmei“ cu autonomia Transilvaniei.

În vremea aceasta, în sudestul european, în Peninsula balcanică, evoluția popoarelor mergea pe altă cale. Acolo cultura progresa mai încet, americanismul nu putea străbate: lipseau hotelurile cu ascensorii, dar în hanurile cu tavane afumate se puneau la cale altă politică decât la noi. Un mic advocat dintr'un orașel al Cretei turcești, necunoscutul pe atunci Venizelos, cerea autonomia Cretei, dascăli bulgari și neguțători sârbi cereau autonomia Macedoniei. Le cereau insistent, zi de zi, în mod educativ pentru masele mari, fanatizate pentru ideea aceasta.

Și tocmai pe timpul când la noi se cerea ca să renunțăm la gândul de autonomie a Ardealului, în Peninsula balcanică bande de comitații și de antarti pregăteau autonomia Macedoniei cu arma în mână.

În astfel de împrejurări, mobilizarea României a fost o faptă admirabilă, cea mai mare faptă dela războiul Independenței încoace. Prin ea și mai ales prin felul cum s'a făcut, România a

dovedit cât de înșelați erau cei ce o credeau și pe ea atinsă de molima ce moleșește Europa. Mobilizarea României a fost cel mai serios avertisment ce s'a putut da celor ce se amăgeau cu credința că cu războiul balcanic orice chestiune ce ar putea primejdui pacea Europei, e rezolvită.

Ea ne-a deschis nouă înșine ochii și un mers logic din cele mai simple ne mână la convingerea, că autonomia Transilvaniei nu trebuie ștearsă din fruntea programului nostru național, ci cel mult modificată, întrucât provincia autonomă pe care o vom pretinde de aci încolo, își va pretinde hotarele până la Tisa și vom elupta astfel *autonomia națională*, singura garanță puternică pentru conservarea integrității naționale.“

Ne unim cu stringentele motivări ale distinsului autor pentru necesitatea inexorabilă a punctului prim din programul național, fixat și în programul „Orientului Român“ cu preciziunea reclamată de idea națională în raportul constitutiv de stat.

Suntem însă în desacord asupra opiniei, că rămânerea în program a punctului prim față de încercările oportuniste, ar fi fost un act instinctiv și inconștient — adecă un fel de vis inertiae —, pe când suntem absolut convinși, că menținerea ideii autonomiste este rezultatul atitudinii intransigente a grupării pasiviste de sub conducerea bărbaților nemuritori Dr. Alexandru Mocsonyi și Dr. Aurel Mureșinu.

Afară de asta, deși e chestiune pur formală, nu credem de lipsă nici o modificare întregitoare al punctului prim din program, fiindcă Transilvania în granițele ei *istorice* nu a fost Transilvania dela 1848 ori 1867, pe care nici că le indică nici că le reclamă programul dela Sibiiu, ci Ardealul în limitele sale istorice a cuprins întreg elementul românesc dintre Tisa și Carpați. S'ar putea deci admite o *explicație* a acestui punct a programului în acest senz, nu este însă indicată *modificarea*. Credem astfel armonizate toate punctele de vedere.

Estinderea Daco-Românilor și Aromânilor în Bulgaria.

— După broșura profesorului Dr. Gustav Weigand :
„Rumänen und Aromunen in Bulgarien“. —

Când am scris, în anuarul al VII., despre poporația română din Bulgaria, cunoșteam numai comunele cercului Vidin din proprie experiență, iar despre satele de-alungul Dunării mi-am cules împărtășirile de pe țărnul român, cari natural că erau pe cât de insuficiente, pe atât de neesacte. Acum, după ce am cercetat însumi acele comune și cunosc locuitorii acelora, afară de aceia am la dispoziție și rezultatele statistice din anul 1900, pot să dau date cu mult mai întregite și mai esacte. M'am folosit de „Résultat du recensement de la population“ al cercului III. Vidin, IV. Vratza și VII. Plevna, dintre cari mai însemnate sunt: Kula, Rahova, Nicopol din cercul Vidinului, deoarece în acestea poporațiunea română e în număr mai mare, aceasta străbate și în cercul Vratza, deși în grupuri mai mici, în comunele bulgare până departe la Sud în nemijlocită apropiere de Vratza, așa că cercul românesc arătat pe harta de Lejean nu e neîndreptățit, deși numărul Românilor de acolo e aproape disparent în comunele Liliace, Mramoren și Vălbesnica. E interesant, că în Mramoren și Liliace s'au întâlnit coloniștii Români veniți din nord, cu cei Aromâni veniți din sud. Cât de mare a fost imigrarea chiar și în timpul mai apropiat să vede de acolo, că dintre cei 86,000 Români 11,708 s'au născut în România, dintre cari numai 1409 sunt cetățeni români. În timpul din urmă nu le mai convine Bulgarilor aceasta imigrare românească, deși la

început au alimentat-o oferind pământ, și cearcă să o împedece.

Românii trăitori la țară, de sine să înțelege, sunt agricultori, cari peste tot se simțesc bine în noua lor țară; ceeace nu trebuie să ne surprindă: starea lor materială este cu mult mai favorabilă, cel puțin în comparație cu împrejurările grele, între cari erau siliți să lucre acasă, în România.

Casele frumoase și curțile largi ne îndreptățesc să bănuim această bunăstare. Vezi bine să află și destule „bordeie“ la Români și Bulgari, spre exemplu în satul bulgar Lukovit pe Isker sunt $\frac{3}{4}$ părți a caselor bordeie, dar acestea bordeie nu sunt locuințe așa de sărăcicioase cum s'ar crede și nici nu arată a sărăcie. Traiul, ca și datinele, obiceiurile și credința sunt aceleași la amândouă popoarele, mai adaugem același spirit care domnește amândouă limbile, cum și mulțimea cuvintelor comune, așa că nu trebuie să ne mirăm, că Românii în comunele amestecate învață iute limba bulgară și în curând să și asimilează. Numai acolo, unde sunt în număr mai mare, ori locuiesc în masse compacte, ca spre pildă în cercul Vidinului, țin mai tare la limba lor. Nizuințe naționale n'am aflat la această populație țărănească, care să străduiește numai pentru împăcarea lipselor materiale, și dela care nici nu poți aștepta altceva. Plângeri asupra nedreptăților administrative, ori asupra volniciei funcționarilor, n'am auzit nicăiri, deși am întrebat anume. Sunt mulțămiiți de amândouă părțile.

Timpul imigrărilor să începe, afară de câte-va cazuri din veacurile de mai înainte, în veacul al 18; acestea au fost mai mari după introducerea statutului organic, așa dară prin anii 30 ai veacului 19. și au ținut fără întrerupere, încât aproape nu este cerc, în care să nu se fi așezat Români. Românii s'au așezat mai cu samă în Vidin (40000), Vratza (13000), Plevna (10000) și sunt mai puțini în cercurile sudice ale Balcanului, unde sunt mai mulți Aromâni.

Până când în Bulgaria de vest să află Aromâni

aproape în fiecare comună mai mare, în ostul Bulgariei nu sunt. Punctul principal pentru toți este capitala țării, Sofia, unde Aromânii sunt număroși, mai cu samă cei din Goppes și Malovista. S'au împrăștiat sporadic pe sate și în orașe, mai cu samă „hangii“. Până jos la Dunăre am aflat prin sate cârciumari aromâni în Beschli, Vadin, Gigeu, etc. Aceștia au în apropierea cârciumei câte-o șatră, în care vând tot felul de lucruri. Bulgarii nu prea au dragi pe Aromâni, pentru că ei au ridicat prețurile și au scumpit beuturile. De-oarece aceștia sunt cruțători și harnici și-și adună averi, cu cari fac și afaceri bănești, sub numirea de „șintari“, ce le-au dat-o, să înțeleg nu numai Aromânii, fără în general toți „sgârșiții“. În Sofia, de pildă, au ajuns mulți Aromâni din simpli băcani, fabricanți și mari negustori, tot așa sunt foarte mulți „Gopeș“-eni avuți în Küstendil, Dupnica, Samokoff, Plevna, Rahova. Numărul Aromânilor din Krusevo s'a mărit mult după luarea „Krusevo“-ii prin Turci. Mai înainte toți căldărarii de pe aici erau „Krusevo“-eni, precum m'am convins în Kutova lângă Vidin și apoi în Vratza. Acum s'au împrăștiat și ca neguțătorii în Bulgaria vestică. În Berkovica s'au așezat vre-o 5 familii.

Un alt fel de Aromâni sunt cei din Nordul Pindului, mai cu seamă păstorii originari din muntele Grammos, cari să numesc Grămușteani, Bulgarii le zic însă „Karakacani“ ori „Şarakacani.“ Acest nume e însă de tot greșit, pentru că sub el să înțeleg și păstorii greci și cei români; și când am auzit de „Sarakacani“ la Belogradzik, pe munții din spre sud dela Dolni Lom, voiam să-i cercetez, dar întâmplător am aflat că erau greci. Tot astfel nu să înțeleg numai Aromânii sub numele de „Vlasi“. Pe coastele dealurilor dela Vratza își pasc turmele ciobanii numiți de Bulgari „Vlasi“ dar și aceștia sunt greci. Iarna vin în aceste ținuturi și adevărații „Valachi“ (Vlasi).

La Küstendil, la Samokoff Bulgarii numesc și pe „Sarakacanii“ greci „Vlasi“, ceea ce însemnează păstori călători și nu neamul acelora. În senzul acesta să folosește și

„Jürük“-i. Cu asemenea folosire a numelui poporului respectiv în loc de meserie, ne întâlnim de multe ori: „Țințar“-zidar (Sârbia) = sgârcit (Bulgaria); „Italian“ = pietrar (Bulgaria). „Rumân“ = țăran (România: în limba veche „moșnean“).

Aromânii folosesc numirea „Sarakacani“ numai pentru păstorii greci. Portul Grămușteanilor și Sarakacaniilor e aproape același, dar să poate ușor deosebi. Sarakacanii din Bulgaria sunt descriși de Aromâni ca oameni sfătoși, cari să țin mai pe sus decât Aromânii, dar totuși acești din urmă nu-și dau fetele în căsătorie celor dintâiu, deși de multe ori Aromânii să însoară cu Sarakacane.

(Aici autorul înșiră 42 localități cu numirile românești și bulgărești, numărul caselor și depărtările).

Se află pe pământul bulgar pe „Rilodagh“ și „Rodope“ 10 sate cu aproape 3000 locuitori, computând de fiecare „colibă“ 8 suflete. În Balcanul propriu zis, în „Stara Planina“ a bulgarilor nu am aflat nici un singur sat aromânesc. Pe muntele Sredna Gora și pe Vitos am aflat Aromâni, în treacăt. La toată întâmplarea numărul satelor l'am dat după cele mai esacte date, întrebând pe Aromânii indigeni, peste tot locul.

Pe pământ turcesc, la Rodope, Perin și Males sunt 12 sate, mai încolo, spre vest dela Osogof 10 sate și așezări cu aproape 9100 locuitori, așa că pe întreg teritoriul graniței turco-bulgare locuiesc aproape 12000 Aromâni, dintre cari cea mai mare parte își trag originea dela Gramosti ori dela muntele Gramos. Aromânii locuitori pe munți țin mult la limba și naționalitatea lor, cu toate că și-au însușit multe cuvinte bulgare, mai cu samă iarna când locuiesc la olaltă cu Bulgarii; vara sunt numai ei de ei și așa limba casnică va rămânea încă multă vreme cea aromânească. ✓

Să schimbă însă situația Aromânilor dela orașe. În Kratovo, Kocani, Bala Dzumaja, Egri Palanka, Kumanovo, Stip sunt foarte mulți bulgarizați. Mulți joacă roluri de conducători politici, mai cu samă în partidele grecești și

sârbești, și în urmare își lapadă și limba de conversație în familie.

Cei mai mulți Aromâni locuiesc în capitala țării, în Sofia, dar numărul acestora nu-l putem ști esact, deoarece mulți Aromâni sunt considerați ca Bulgari. Vor fi cam la 2000, cari își mai folosesc limba maternă. Cu ocazia celei din urmă statistici s'au declarat Aromâni numai 739, dintre cari numai 161 născuți în Bulgaria, ceilalți în Turcia. La toată întâmplarea numărul Aromânilor în Sofia e disparent, școala și biserica nu mult le ajută, cel mult vor întârzia procesul de desnaționalizare, dar nu-l vor putea împedeca, pentrucă împrejurările sociale și comerciale cum și căsătoriile îl ajută în măsură mare.

Mai de plâns este soarta „hangiiilor“ și negustorilor împrăștiați prin vestul Bulgariei.

Numărul tuturor Românilor împrăștiați prin Bulgaria nu se poate fixa esact, putem afirma însă, că sunt vre-o 4000 cei cari își mai vorbesc limba, la cari mai adaugem cele 3000 de păstori nomazi, deși pe vremea lui Ali Pașa au imigrat în Bulgaria vre-o 10—15.000. Ali Pașa e principalul vinovat, că Aromânii din ținutul Pindului nu s'au așezat numai în Turcia, ci s'au împrăștiat și prin Bulgaria, Grecia, Austro-Ungaria, Italia, Egipt. El a nimicit naționalitatea Aromânilor. —

VALENTIN DRĂGANU.

Prefectura Legiunii Române XII.

— Români din Câmpie în 1848. —

I.

Atitudinea cea mai hotărîtoare a unui popor este atitudinea lui în războiu. Pe cum singuraticii atunci se cunosc în deplinătatea caracterului lor, când stau în fața primejdiei de moarte, astfel și popoarele.

Grav și serios, adevărat în atitudinea cea mai adevărată a ființei sale se vede fieștecare atunci, când i se pune serios chestiunea de a fi sau a nu fi.

Promițând aceste observări generale este mulțămitor pentru noi Români a constata, că în momentele cu adevărat grele ale istoriei noastre ne-am arătat pe față, ceea ce suntem în fondul și adâncul ființei noastre: adevărat Romani. Latinitatea noastră a fost învăluită, în cursul veacurilor, de multe elemente esteriore, cari o acoper și o ascund, ca o haină de modă, — dar când au sosit momentele mari, istorice, hotărîtoare, atunci ne-am știut scutura de tot bagajul de zorzoane și decoruri efemere și ne-am arătat totdeauna în simplitatea ființei noastre de popor latin, de neam născut din ostașii împărăției romane.

Faptul acesta, istoric, sau psihologic, sau istoricopsihologic — s'a văzut și în zilele acestea de înălțare sufletească a românimei, când s'a făcut mobilizarea admirabilă a oștii române și trecerea grabnică a Dunării..

Insuflețirea, promptitudinea, ordinea și mândria cumpătată și deamnă a întregii oștii a impus lumii întregi.

Și în acest moment s'a relevat de prietini și dușmani deopotrivă nota de distincțiune și de calitate a rasei noastre: latinitatea culturai și romanitatea sângelui nostru.

...Primii deunăzi o ilustrată, care marchează clipita istorică a mobilizării. Cum? Eată-o :

Un câmp deschis, la a cărei margine un rîu mare : Dunărea. Peste rîu nori de fum și vâlvătaie de flacări : războiul balcanic. Dincoace de rîu la stînga se vede columna lui Traian, în vîrf cu Lupoaița legendară. Sub columnă un puternic ostaș roman cu spada în mână. Lîngă el un dorobanț frumos, tipic român, ținînd în stînga steagul tricolor, cu dreapta trage spada din teaca ce o ține ostașul roman. Dinjos, printre portretele cemandanților, se cetește aceasta interpretare „ad litteram“ a momentului :

FIUL ROMEI ANTICE TRAGE SPADA STRĂBUNĂ.

În momente de acest fel poporul nostru de aici, din Ardeal și Ungaria, a fost mai pe urmă în 1848. Atunci s'a văzut pus, prin izbucnirea războiului civil, mînat și de resentimentele de rassă, în fața acelei *ultima ratio*, ce se numește războiu.

Și — nu e întîmplător ! — și atunci poporul nostru a luat atitudine romană. Sărac, abia trezit din „somnul cel de moarte“, pe mîni cu urmele lanțurilor de iobăgie, fără tradiții de libertate, fără a vedea deplin de clar calea, ce ar trebui să o iee în haosul evenimentelor și curentelor de idei, cari s'guduiiau lumea și țara, — într'un mod instinctiv, dar hotărît, poporul nostru își organizează lupta de apărare națională — în armonie cu ordinea legală de stat, cu tronul și cu dinastia, espresiunea aceasta concretă a statului, așa cum o știe Românul din moși strămoși. Și iată, că în organizația sa el exprimă toată romanitatea sa.

...Ți se pare, că luptele cu Dacii au fost numai erialtaeri. Ți se pare, că Sarmisegetuza ar fi fost cucerită numai acum câți-va ani; pare că prefectii și tribunii s'ar fi retras numai la o scurtă odihnă în codrii Daciei Traiane, — așa mi-i rechiamă, și mi-i scoate la iveală tulnicul lui *Iancu* din munții Abruzilor, din preajma *Aurariei* și a *Apusului*.

Toată organizația apărării naționale a Românilor din 1848 este adecă copiată după organizația oștirea împăratului Traian, cu legiuni, cu prefecti, tribuni, centurioni și decurioni.

Vorba lui Bănuțiu : O mie și cinci sute de ani care a trecut de când s'au retras legiunile peste Dunăre — au trecut ca o zi de domnesc, în iobăgie, — care ștergându-se acum, se reîncepe viața de castru, cu legiunile, cu prefectii și tribunii poporului înarmat.

E multă naivitate juvenilă în acest gest — dar gestul e înălțător și duios.

El leagă veacurile, mileniile, cum se leagă ziua de ieri cu ziua de azi, și în ciuda îngâmfașilor noștri vecini continuitatea noastră pe acest pământ străbun se manifestă atât de viu simțită, atât de intuitiv, încât ori-ce discuție de istoriografi și de filologi, pro și *contra*, — se prezintă cu totul superfluă și netrebnică.

Suntem aci, și rămânem aci. Punct. Cluj
Suntem Romani și rămânem Romani. Punct!

* * *

Dar de unde aceste reflecții optimiste — când epopeia noastră dela 1848 e așa de fragmentară, așa de puțin cunoscută? Când aproape nici fragmente nu avem din ea, d'apoi să o avem întregă, în deplinătatea frumuseții și avântului eroic de care ar fi vrednică, cu adevărat vrednică!? De unde?

Am dat, din întâmplare peste un protocol al unei legiuni, și am aruncat astfel privirea măcar într'o parte a culiselor marei drame, a multelor sbuciumări și avânturi, cari așteaptă, de mult așteaptă, pe artistul lor, ca să le toarne într'un întreg desăvârșit.

Și am avut senzația curioasă, ce o am de câteori gădesc, prin ogoare, pe sub vii, vr'o cărămidă romană, cu inscripția simplă, dar deslușită a vremilor de atunci :

LEG. XIII.

Cam așa senzație am avut, când printre alte manuscrise și tipărituri vechi, am dat, într'o bibliotecă, peste un volum de protocol, format folio, legat în table tari, și pe care se deslușia aceasta inscripție ceteață :

PROTOCOLUL PREFECTUREI LEGIONEI ROMÂNE

XII.

L'am cetit cu mare interes, cu o palpitate din ce în mai vie. E un protocol „esibitor“ cum se zice, în care zi de zi s'au însemnat, sub n-ri curenți actele cari intrau și eșiau dela prefectură. Unele sunt copiate întregi, — mai ales cu litere latine — altele sunt resumate. Intreg protocolul cuprinde vr'o 10 pagini folio, și se estinde pe zilele din 25 Nov. n. 1848—15 Dec. 1848. Deci un restimp de abia vr'o 3 săptămâni, și încă dela începutul campaniei. Ori cât de scurt acest restimp, fragmentul istoric ne dă o icoană vie a sbuciumărilor unui prefect din 1848, și ne lasă să privim, ca de după culise, la desfășurarea dramei, care se scria cu sabia; și se desfășura nu pe scena de scânduri buite, ci în arena largă a Câmpiei ardelenne, fiind actori însăși popoarele înarmate ale truditului Ardeal.

În centrul acestor sbuciumări stă *Florian Micheș*, prefectul legiunei a XII. (Câmpia) iar în jurul lui se învârt tribuni și subprefecți al căror nume cronica anului de lupte după cum o avem azi, nici nu le-a crestat măcar.

Corespondența ce o poartă prefectul e mai ales cu comitetul național din Sibiiu. Din toate însemnările se văd greutatea extreme, ce întâmpină prefectii în organizarea și comandarea legiunei, neîncrederea cu care sunt tratați Românii de cătră armata împărătească, chiar și de cătră Reg. rom. de *graniță de la Năsăud*, *disprețul* ce li-l aruncă oficerii armatei regulate și o mulțime de alte intimități administrative, judiciare și polițienești — ce s-au putut trece într-un protocol de acte al legiunei XII.

Ori cât de redus acest fragment, este un document istoric prețios, care și în notițele rapide, ce le-am putut lua după el, se va ceti, cred, cu interes.

N. NICHITA.

ACCENTE

Orizontul preocupărilor diplomatice și în legătură și a presei din lumea întreagă s'a lărgit în raport cu elementul nostru, în vederea consecvențelor ce se pronunță pe urma evenimentelor din Balcani. E o consecvență firească, că în momentul când orientul român a intrat în raza discuției unei lumi întregi, — când România înfățișează limba la cumpăna continentului nostru —, să nu ne limităm revista la accentele vieneze, cari par a-și perde zi de zi dulceața melodiei altor vremuri fericite, dar cari acum răsună pe clavirul hodorongit al Ballplatzului, sub degetele unui maistru decăzut la gradul de acompaniator simplu.

*

JUDECATA UNUI PRINCIPE !

Un colaborator al ziarului „*Wiesbadener Zeitung*“ a avut prilejul de-a se convinge, despre părerea *principelui Max* al Saxoniei, exprimată într'o convorbire avută asupra politicei Austriei atât de „compromițătoare pentru tripla-alianță“, precum observă organul citat.

Lăsăm să urmeze părțile importante ale acestei judecăți înalte publicate în nrul 352 al ziarului amintit :

„*Tinuta Austriei* a contribuit nu în mică parte la trezirea unor speranțe în Bulgaria, cari au împedecat înțelegerea deplină a situației serioase. Pe de altă parte niște politicieni austriaci și presa vesteuropeană austrofilă *direct au sedus opinia publică*. În Viena s'au fabricat o mulțime de vești, unele născocite chiar cu scopul de-a câștiga opinia triplei-alianțe pentru Bulgaria, în defavorul celorlalte state din Balcani“.

„...Pe lângă aceasta mă îngrijorează mult *politica șovinistă a Ungurilor* față de Românii și Slavii de sud din Ungaria. Opresiunea Românilor etc. prin sila aplicată bisericii catolice, de-a propune religia copiilor în limba maghiară și nu în limba lor maternă, a stârnit enormă amărăciune“.

„Politicianii austriaci au comis greșeli fără seamăn, greșeli nici când reparabile“.

Judecata nepreocupată a acestui principe luminat nu cere nici un comentariu, căci el se desfășură în fapte!

*

PRESA MAGHIARĂ.

Ziarul dela București „*La Roumanie*“, organul oficios al ministrului de interne al României, Tache Ionescu, publică următoarea apretiare instructivă asupra puținului preț, ce trebuie să se pună pe unele articole din unele ziare ungurești privitoare la Români. Tipărim acest articol întreg, care să fie de învățătură :

Ziarele românești, atât de aici cât și din Ungaria, atrag atenția asupra atacurilor presei maghiare împotriva regatului român.

Mai înainte de toate, au fost în vremea din urmă prea multe atacuri, în unele din ziarele noastre, de altfel lipsite de orice importanță, pentru ca cele de care ne ocupăm în momentul acesta să poată supăra pe Români.

Dar câteva persoane îngrijate caută în atacurile presei sau mai de grabă a unei părți din presa maghiară, ceva mai mult; acestea li se par semnul unei anumite ostilități din partea unei mari puteri

Ținem să-i liniștim: În primul rând ziarele maghiare au pentru toată lumea norocul să fie redactate într'o limbă neariană, prin urmare cât se poate de inofensivă.

Pe de altă parte, și aceasta are și mai mare importanță nu trebuie să uităm că din punct de vedere internațional, Ungaria nu e decât o expresiune geografică.

E drept că în multe tratate economice și administrative, Ungaria ține să fie izolată: dar în aceasta nimic nu ne face să recunoaștem Ungaria ca o entitate sau ca un factor din punct de vedere al politicii internaționale.

Chiar dacă majoritatea organelor maghiare — ceea ce nu-i de loc cazul nostru — s'ar arăta ostilă față de România, lucrul

n'ar avea nici o însemnătate și n'ar trebui să insuflă nici o grije în privința legăturilor dintre imperiul vecin și reșatul nostru.

Politica imperiului aparține împăratului și împăratul nu-și are reședința la Budapesta și n'are nici un amestec în „presa galbenă“ ungară.

Ba chiar această presă e mult mai dușmănoasă față de Austria și de împărat de cât va fi vre-odată față de noi.

Sfătuim prin urmare, pe cât de mult, pe confracții noștri din presa românească și îi rugăm să nu ia de loc în seamă articolele „presei galbene“ maghiare, adecă ale presei gălăgioase și să nu uite că opinia regională, într'un stat mare, n'are importanță din punct de vedere internațional.

Pentru a cunoaște sentimentele Angliei față de Germania, se ocupă oare cineva la Berlin de presa din țara Gallilor scrisă în limba celtică ?

*

BĂTRÂNUL REGE.

Ziarul „Világ“ scrie în nrul 176 la loc de frunte sub titlul de sus următoarele:

„Bătrânul rege — în aceia vrâstă, în care fiecare servitor și boactăr din ambele țări de mult își părăsește slujba și-și gustă penzia în liniște — ascultă toate rapoartele grele, întreabă și face observații, decide și dispune cu rezponzabilitate deplină“.

„...Francisc Iosif încă dela Metternich a învățat a politiza, Metternich i-a fost magistru în știința guvernării. Acel Metternich, care deja la 1808 i-a fost ministru atotputernic împăratului Francisc, a luat cu multă pasiune parte la cărmuirea intrigilor contra lui Napoleon, iar după victoria reacțiunii europene la alcătuirea uniunii sfinte. Acest Metternich l'a învățat, ca nici când să nu cedeze nimănui acelu, ce politicieni pasionați cer, să nu sufere asocierile făcute, căci toate acestea i-ar putea aduce pe cap ororile revoluției franceze.

„Niciodată!“ — acest cuvânt auzit întâiaș dată la Chlopy îl îngrozește pe autorul articolului, când drept urmare vede o întindere de ruini, cu atât mai vartos spune el „că pe lângă bătrânul rege nicăiri nu vede acel rege tânăr, care mai apoi în locul său să prindă cu mână tare frânele guvernării, așa precum e de lipsă și de dorit“.

Comentar nu dăm, ci fixăm numai faptul, că atât presa vieneză cât și cea pestană oficioasă a lăsat aceste constatări fără nici un răspuns!

Să luăm aminte!

*

O ÎNTREBARE ENERVANTĂ.

„Budapester Tagblatt“ scriind glose despre metodelor politice externe a Monarhiei, care o numește »Hinter-treppenpolitik“ tot aici fixează următoarele întrebări:

Man wird bald fragen: Was geht denn eigentlich vor? Wie gedenkt man die Interessen der Monarchie wahrzunehmen, angesichts dessen, dass wir unseren alten Freund in Bukarest verloren, dass unser neuer Freund, in Sofia, erdrosselt wird, und dass man durch die provokative innere Politik in Budapest alles tut, um einer südslavischen und rumänischen Irredenta in unserer südlichen Flanke im vorhinein verzweifelte Anhänger zu liefern? Wie stehen wir also zum Balkan? Sind wir mitgeschlagen? Wie gedenken wir uns mit der eiskalten Umarmung abzufinden, die sich um uns ringsherum im Dreiviertelkreise vorbereitet? Wollen wir diese Umklammerung mit dem Haudegen in Trümmer schlagen oder durch eine vernünftige und grosszügige Politik gegenstandslos machen...?

Mit der Hintertreppenpolitik möge man die Monarchie verschonen. Durch die unsagbaren Verluste, die die Völker der Monarchie während der Kriese des letzten Jahres moralisch und materiell erlitten haben, haben sie sich zugleich das Recht erworben, zu wissen, wie es in den politischen Beziehungen um ihr Schicksal bestellt ist.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

*

VIENA ȘI POLITICA UNGUREASCĂ.

„Neues Pester Journal“ constată în nrul 177 sub marca de sus următoarele:

„Nimic nu e mai comic, decât când se vorbește, că Viena are una sau altă părere referitor la politica ungurească sau că ia poziția cutare sau cutare față de ea“.

S'o știm!

*

UN SFAT ZĂDARNIC.

„Berliner Tagblatt“ scrie:

„Austria ar face bine, dacă ar pune odată capăt împrejurărilor insuportabile a Românilor de sub coroana Sf. Stefan“.

Așa să vede, că Berlinul nu-și prea cunoaște aliatul său.

*

ENTUZIAZMUL ROMÂNILOR.

Correspondentul din București al ziarului „*Echo de Paris*” scrie :

„Entuziasmul în România.

România e hotărâtă a-și apăra interesele până la capăt. Entuziasmul ce-l vezi aici e într'adevăr miraculos. Mai mult de 600.000 cameni, rezerviști și recruți noi, au răspuns la chemarea ce le era adresată, guvernul însă neavând trebuință de toți, a trimis 100.000 la căminele lor.

Poporul român, cât poți judeca după ce se vede, își dă seama de gravitatea orei prezente. El e gata a face pentru patrie cele mai mari jertfe și trebuie s'o spunem că le face cu bucurie.

Pe drumul din Transilvania la București, n'am văzut decât sărbători și înveseliri în satele prin cari am trecut, muzicile cântau imnul național, pretutindeni se cântă cântece patriotice. Floarea tinereimei române se duce spre cazarmă, fără a murmura. Se mobilizează, bineînțeles, dar a doua zi după mobilizare va fi războiul.

Indoeli nu mai sunt îngăduite asupra acestui punct și lumea se pregătește de războiu cu inima veselă. În multe sate e lipsă de oameni, fabricile au încetat lucrul, nu mai rămân, în multe locuri, pentru strânsul bucatelor decât femeile, copiii și bătrânii“.

*

BCU Cluj / Central University Library Cluj

DOUE PROFETII.

Revista „*Nyugat*” publică în nrul 14, vorbind despre noi, următoarele cuvinte interesante :

„...*Ocuparea României în viitor, din partea noastră nu e tocmai imposibilă, (deși nu e tocmai sigură)!*”

...!? Cetind aceasta, mă cearcă mai mult ca ori și când posibilitatea adevărului cuprins în cuvintele auzite din gura unui maghiar :

„*Voi aveți viitor !!*”

Dr. E. BIANU.

Actul de naștere a partidului național român.

Cum din nenorocire istoricul partidului național nu s'a scris niciodată și o seamă de oameni au avut tot interesul de-a întunece adevărul istoric în opinia publică rău informată prin o pressă parțială, s'au pus în circulație o serie de legende asupra constituirii partidului nostru.

Iată de ce credem de lipsă, să dovedim prin documentul ce urmează, că inițiativa și faptul constituirii partidului național român este a fericitului Ilie Măcelariu, una din cele mai luminoase dar și mai uitate figuri ale epocii trecute.

Delăturarea acestui rău nu se mai poate nici cum amâna fără de o și mai mare periclitare a celor mai sfinte interese ale noastre patriotice și naționale. De aceea atât din presa noastră națională, cum și din descoperirile tuturor bărbaților noștri binesimțitori se vede, că necesitatea unei adunări a inteligenței noastre, n'a fost nici când mai simțită ca astăzi.

Considerantele premise, cum și apropierea timpului de alegeri la dieta din Pesta, mă determinară a urma provocărilor ce mi se fac din multe părți, și a-mi lua libertatea să *invit prin această pe mult stimată noastră inteligență română din Transilvania la o conferență frățească în opidul Mercurea pe 23 Febr. (7 Martie a. c.)*

Scopul acestei conferențe va fi;

1. **Constituirea partidei naționale române din Transilvania după esemp'u altor partide și cluburi constituționale deja de mult organizate în țară.**

2. **Statorirea unui mod de procedare solidară în privința alegerilor viitoare și a dietei din Pesta, cum și peste tot în privința intereselor noastre naționale și patriotice.**

Sper, că fie-care inteligent al națiunii noastre va fi pătruns de importanța lucrului, se va sili în ori-ce mod și cu orice sacrificiu a-și împlini prin urmarea acestei invitații frățiești frumoasa datorie către patria și națiunea sa, și că prin urmare conferența convocată va fi cât mai numeroasă.

Mercurea, în 22.10 Febr. 1869.

Elia Măcelariu.

Ceva despre compusele parasintetice.

Un loc aparte între cuvintele compuse au așa-numitele compuse *parasintetice*, pe cari negreșit trebuie să le deosebim de compusele din rădăcini. Pe când acestea din urmă alătură la rădăcinile puse una lângă alta numai câte o terminațiune, câte un sufix de caz, cele dintâi alătură sufixe de derivațiune și sânt așa-dară compuse derivate, ce și exprimă terminul parasintetic, numind grecescul *para*-combinarea paratetică a rădăcinilor, iar *sintetic* contopirea, pe cale de sinteză, a trei elemente deosebite într'un singur cuvânt*). Nu trebuie să le confundăm nici cu cuvintele derivate ulterior din cuvinte compuse, în cari deci n'avem de lucru decât cu o simplă derivațiune d. e. *artificium* din *artifex*, etc. Știm, că sufixele nominale, când voim să le alăturăm la o tulpină verbală, le punem la tulpina supinului sau a participiului perfect pasiv, care e tot nominală; așa s'au născut cuvintele: *untură* (*unct-ura*), *friptură*, *arsură*, *beătură*, *răsură*, *bătătură*, etc. *Codobatură* însă, deși sufixul *-ură* (*-ula*), care în cazul acesta i-s'a alăturat verbului imaginar *codobat*, este altul, totuși e nominal, este cuvânt compus parasintetic, căci dacă ar fi existat verbul *codobat*, ar trebui să avem *codobătătură* sau *codobătutură*. De acestea, neluând în considerare compunerea cu prefixe, a căror proprietate exclusivă sunt, n'avem decât foarte puține: *mărinimie*; *codobatură* și *codobatică*, *mănuștergură* și *mânăștergură* (ar. *măreștergură*), *bajocură* și *batjocură*, care are și derivate: *batjocuresc*, etc. *Capîntortură*, pe care D-nul *Dr. Sextil Pușcariu* îl amintește a-

*) Cf. A. Darmesteter: Cours de grammaire historique de la langue française, III. pag. 23.

lătura de acestea trei¹⁾ nu-l putem înșira aici, deoarece *întort* e participiu perfect pasiv și încă mai original decât *întors*, ce-l întrebuițăm acuma, va să zică *-ură* s'a alăturat corect. Poate însă că *capîntortură* s'a născut prin analogie: *c* ori *s* a trecut în *t* sub influența lui *codobatură*.

Sunt însă multe compusele parasintetice între cuvintele compuse cu prefixe. Cele mai multe prefixe adică se combinează cu un nume și cu un sufix verbal pentru ca să formeze un verb compus parasintetic analitic ori sintetic: *dădulcesc*, *îngrop*, *încătușez*, *încrest* etc., iar unele se combinează cu un nume și cu un sufix nominal după analogia unor neologisme — pentru ca să formeze un nume, substantiv ori adiectiv, compus parasintetic analitic: *sub-pământean* sau *subt-pământean* după analogia neologismului *suteraan*, pe care îl aflăm și substantivizat în: *suteraană*. Că toate aceste cuvinte compuse cu prefixe sunt compuse parasintetice, ne convingem foarte ușor dacă le examinăm mai de aproape. Să luăm de pildă cuvântul *încătușez*! Verbul *încătușez* este compus derivat, l-am căpătat din compunerea parasintetică a prefixului *în* cu substantivul *cătușă* și cu sufixul verbal *ez*, la care se alătură cele conjugationale, de persoană, etc. La neologismul *suteraană* nu există nici *sutera* (*subterra*) ca substantiv de sine stătător, nici *terană* (*terrana*). Cuvântul acesta l-am căpătat din substantivizarea adiectivului *suteraan* născut din compunerea parasintetică a prefixului *su* (*sub*) și a sufixului *an* (*anus*) cu rădăcina *tera* (*terra*).

După cum apare și din cele spuse până aici, deosebim două feluri de compuse parasintetice cu prefixe: verbale și nominale. Ne vom ocupa pe rând cu fiecare din acestea.

Parasintetice verbale. 1. Verbele formate astfel aparțin în general conjugării întâie și a patra. De conjugarea a patra se țin încoativele terminate la persoana întâie din singular în — *esc*: *înverzesc*, *înlățesc*, *încârduesc*, etc.,

¹⁾ Dr. Sextil Pușcariu: Etymologisches Wörterbuch der rumänischen Sprache, I. Lateinisches Element. Heidelberg. 1905, p. 15.

celelalte se țin de conjugarea întâie: *îngrop*, *îmbun*, etc. Aflăm unele, cari se țin de conjugarea a doua; acestea însă au un caracter dubiu: *înviiu* și *înviez*, etc., le putem adecă înșira cu același drept și la conjugarea întâie. În derivarea acestora, ca peste tot în derivarea verbală română, nu observăm vre-o regulă deosebită ca în alte limbi, d. e. în franceză: tot așa derivăm verbe de conjugarea întâie ori a patra din substantive ca și din adieective, etc.

2. Compusele cu prepozițiuni în genere sunt parte analitice, parte sintetice; în celea dintâi prepozițiunea își păstrează caracterul, căci are lângă sine complementul, care atârnă de dânsa, în celea din urmă însă lipsind complementul ia un caracter și o însemnare de adverb. Tot așa este și la compusele parasintetice, atât la cele verbale, cât și la cele nominale.

Este evident, că parasintetice verbale ca:

îngrop, care însemnă „*pun (bag) în groapă*“,
îmbuc, „*BCU Cluj / Central University Library Cluj*“ „*gură (bucca)*“,
încarc, „ „ „ „ „ *car*,
înjug, „ „ „ *(prind) în jug*,
îngheț, „ „ „ *prefac în ghiață*, etc.,

n'au putut să se nască decât prin compozițiune analitică, prin desfacerea din propozițiune, și prin urmare prepozițiunea din ele este întrebuințată ca prepozițiune reală.

Încrest și *încrestez* însă nu însemnă „*pun (bag) în creastă*“, nici „*prefac în creastă*“, ci „*fac creastă în [ceva]*“ respective „*în [ceva] fac creastă*“, etc. Aici complementul prepozițiunii lipsește (*în [ceva] crest*), iar prefixul are mai mult un sens de adverb și-și adaugă în mod pronunțat însemnarea sa la cea exprimată de rădăcină și de sufix, ajunge un fel de augmentativ. Parasinteticele acestea sunt așadar compuse sintetice.

3. E foarte greu, ba aproape peste puțină, de deosebit precis parasinteticele verbale de verbele compuse dintr'un prefix cu un verb derivat înainte de compunere dintr'un nume. Astfel d. e. verbul compus

desunesc par'că nu-l putem considera de parasintetic verbal, căci avem și verbul simplu *unesc* derivat din „un“, — după toată probabilitatea — înainte de nașterea acestui cuvânt compus; pe *descleștez*, ori *încleștez* însă da, căci verbul simplu *cleștez*, pe care l-am putea scoate din cele compuse, nu există în limba română. Întrebarea, că oare verbul derivat simplu și compusul parasintetic nu s'au născut cumva deodată, ne încurcă și mai rău. Așa d. e. pentru noțiunea *înarmez* noi avem și verbul simplu *armez*. Dacă am putea dovedi, că acestea două forme s'au născut deodată, *înarmez* ar trebui considerat de parasintetic, în caz contrar însă nu. Astfel nu putem face deosebire precisă; deosebirile vor varia după indivizi, ce va privi unul de parasintetic, altul va privi de simplu verb compus, etc.

Parasinteticele nominale. Până când parasinteticele verbale sunt foarte numeroase, până atunci cele nominale sunt foarte rari, ba putem zice chiar că n'avem: *sub-pământean* și încă vre-unul, două. Grație însă nomenclaturii științifice și formării savante ni-se înmulțesc din zi în zi, cu deosebire adiectivele; așa sunt: *suteraan(ă)*; *submarin*, *supranatural* și *supraomenesc*, *circumpolar*, *interoceanic*, etc.

Între parasinteticele nominale adiectivele merită atențiune deosebită, căci prezintă trăsuri ceracteristice particulare. Să examinăm d. e. cuvântul *sub-pământean*! Cuvântul simplu *pământean* este derivat din substantivul *pământ* (*pavimentum*) cu sufixul adiectival — *ean*, care înseamnă „din...“, „de...“, d. e. *muntean* „de munte“, *Năsăudean* „din Năsăud“, etc., deci înseamnă „de (pe) pământ“. Cuvântul *sub-pământean* însă înseamnă „de sub pământ“. Cum a ajuns să însemne adiectivul *pământean*, „de (pe) pământ“, combinat cu *sub* „de subt pământ“? În combinațiunea *sub-pământean* adiectivul se descompune *din punct de vedere logic* așa, că cuvântul *pământ*, care se află în ideea de *pământean* ajunge să fie complementul propozițiunii *sub*, iar sufixul — *ean*, care determina până acum substantivul *pământ*, determină cuvântul compus *sub-pământ*, care însă nu există în limba noastră. Schimbul de

raporturi între elementele constitutive îl putem indica prin următorul tablou :

Sub + pământ-ean ajunge să fie *sub-pământ + ean*.

Descompunerile și recompunerile de felul acesta nu privesc, nici nu alterează forma externă a cuvântului: ele sunt pur logice și se petrec numai în spiritul nostru. Adiectivele parasintetice nominale prezintă mai mult o compunere logică de idei decât o compunere materială de cuvinte¹⁾.

Dr. NICOLAE DRĂGANU.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

---

¹⁾ Cf. A. Darmesteter, o. c. III. p. 24--25.

Secția de drept la Asociațiune.

— O scrisoare a d-lui Dr. A. Frâncu către d-l Dr. R. Boilă.*) —

Cluj, 27 Sept. 1912.

Stimate Domnule Coleg,

Vă mulțumesc cordial pentru atențiunea, că-mi cereți avizul în privința organizației avocaților români și-mi comunicați ideile, ce Vă preocupă.

În schimb mă simt dator a Vă descoperi cu toată francheța, că ori-cât aş împărtăși îngrijarea d-v. pentru soarta viitoare a avocatului nostru mai ales în urma reformei recente, pe care nimenea din cei chemați n'a combătut-o, ci din contră ni-s'a dat a-i vedea o seamă între cei-ce agită pentru „*numerus clausus*“ — adevărată peire pentru luptătorul de drept român, — nu cred potrivită pentru raporturile noastre soluția reîmprospătată prin Dv.

Idea unei societăți a avocaților a mai fost sulevată în cercul bărbaților noștri marcanți și eu însumi am avut fericirea de a asista pe lângă marii jurisprudenți români: Dr. Alexandru Mocsonyi și Dr. Aurel Mureșianu la o conferință intimă, care a discutat asupra acestei inițiative și am avut norocul de a vedea acceptată opinia mea, care împotriva ideii indicate stăruise pentru organizarea unei secții a Asociațiunii pentru drept și științele de stat.

Cuvintele, cari au determinat atunci vederile, au avut ca rezultat insistența mea necurmată de aproape un deceniu pentru înființarea la Asociațiune a unei secții, iar îm-

*) Cum la adunarea generală a Asociațiunii ținută anul trecut la Sibiu s'a pus pe tapet organizarea secției de drept, care chestiune după înaintarea raportului D-lui I. Lăpădatu — așteptat cu nerăbdare — către secțiile unite va fi a să decide în anul de față la Orăștie, credem, că scrisoarea de sus adresată din prilejul, că d-l Dr. R. Boilă inițiase crearea unei societăți de avocați români, are o deosebită actualitate.

potriva unei reuniuni de avocați independentă am fost și sunt mai ales fiindcă numărul atât de redus al avocaților, raporturile lor economice și distribuția lor răsleață teritorială ar face în sine grea susținerea și concentrarea unei reuniuni particulare și direct imposibil scopul principal vizat de Dv. fondarea unei reviste, susținerea de cursuri, acordarea de burse și tipărirea de cărți juridice.

Dacă pe lângă acestea veți considera de-o parte dificultățile, ce se vor pune la aprobarea statutelor și cari pot să țină întreaga acțiune în stadiu embrionic timp îndelungat, iar de alta simpatiile reduse, de care are parte din nenorocire clasa de avocați la obștea românească — pentru motive, cari nu aici e locul de a le cerceta, — și în urmă însăși nepotriveala principiului de a să organiza la noi lumea izolată după clase, — îmi place a crede că o să substituiți gândului reuniunii acțiunea pentru secție.

Dacă veți aprecia, că nu s'ar părea potrivit de a face monopol de clasă pentru un principiu general și astfel a eschide pe toți jurisprudenții români *neadvocați* dela lupta colectivă pentru drept, dacă veți cântări favorurile unei concentrări a tuturor, cari cultivă o știință și o direcțiune fără privire la clasa careia aparțin, dacă veți judeca necesitatea unei concentrări a vieții noastre culturale în vederea unității, iar ca oportunitate și motivul decisiv că la Asociațiune pe deasupra unității e dată puțința și mijloacele unei imediate organizații și în vederea țintelor de față și a celor viitoare: sper, că veți admite reunirea tuturor jurisconsulților noștri într'o secție a Asociațiunii ca soluție potrivită.

Aceasta mai ales, că avocații noștri fac parte aproape toți din Asociație, iar cu mijloacele ei materiale și în terenul ce-l oferă revista științifică „Transilvania“ s'ar putea realiza tot programul, ce l'ați contemplat pentru „reuniune“, iar în bursele Asociațiunii, unde să administreză și fondul pentru o academie de drepturi, s'ar putea crea ajutoarele dorite pentru fortificarea viitoarei generații.

Dela aceasta sper și eu, că va realiza așteptarea, ce seamănă a viziune a nemuritorului lancu, care testându-și averea pentru o academie de drepturi, a pronunțat nădejdea, că „luptătorii cu armele dreptului vor recâștiga drepturile pierdute ale națiunii“.

Iată pentru cari temeuri cred eu, că din prilejul Asociațiunii ar trebui să cădem de acord toți avocații de

a reclama înfăptuirea fără amânare a secției pentru drept și științele de stat,

Cred, că o astfel de acțiune ar reuși cu atât mai mult, fiindcă secțiile au înlăturat proiectul secretarului urzit dealtmintrelea din cele mai generoase porniri, de a le organiza după clase și ocupațiune — avocați, profesori spre pildă — care idee în fond, deși în altă formațiune, o preconisați și DV.

Din asta conclud, că și opinia publică ar favoriza organizarea secției dorite de mine.

Oricât de puțin aș fi dispus de a ținea cont numai de curentele opiniei publice, de care atât de des abuzează demagogia, socotesc, că de astădată obștea i-a venit în ajutor unui principiu potrivit și sper a Vă fi câștigat pentru acesta și aderența DV.

În aceasta nădejde Vă rog să interveniți pe lângă domnii colegi, ca să convină la sfatul plănuț de DV. și să stăruie pe lângă constituirea secției la adunarea generală a Asociațiunii.

Primiți Vă rog, asigurarea distinsei considerații colegiale, ce Vă păstrează:

BCU Cluj / Central University Library Cluj Dr. FRÂNCU.

Un ecou.

Idea DV. emanată în „Scrisoare către tinerime“, ca toate ideile cari privesc o cât mai repede primenire a mediului social în care trăim, o cât mai trainică solidarizare a tineretului nostru spre acțiuni laudabile, e cât se poate de bine venită, m i ales azi când mai cu seamă la noi în România se remarcă o totală lipsă de entuziasm tineresc.

Intr'un articol recent publicat ne mine în foaia naționalistă „Steagul“ făceam aceiaș constatare și spuneam că, cu o tinerime la care domnește cea mai vădită apatie înăbușitoare față de orice ideal mare și bine definit și față de orice interes obștesc național, cu o lipsă de idei distinse și sănătoase dar cu o înțelegere egoistă, strimță, josnică a vieții, cu concepții (o, mai ales) ultra-epicureiste, cu o lipsă a bunului caracter, cu această tinerime *monotonă*, nu poți să lucrezi nimic trainic.

Voi fi în constatările mele prea pesimist, dar nu e mai puțin adevărat că aceste *constatări* sunt întemeiate pe o stare de fapt și că tinerimea noastră studioasă — către aceasta mă adresez în prima linie — care are pretenția să se considere mai presus de ceilalți și să dea sfaturi de îndreptare, tocmai ea practică ceiașe caută să înlătore.

Numai atunci când tineretul nostru, în loc să încerce, încă de pe băncile școlii, cele dintâi țigări și cele dintâi bastoane, când în loc să facă paradă cu idei înaintate, „va fi tot mai sigur și mai tare, tot mai deprins să asculte și mai bucuros să ajute, tot mai puțin el însuși și tot mai mult un fiu al țării sale, al neamului său, atunci nu vom avea de invidiat nimic și nimănu!“.

„Vremi mari ne prind și pe noi în vârtejul lor. Poatecă noi suntem generația care va hotărî de viitorul acestui neam. Prin reforme hotărâte să restabilim solidaritatea națională și să ne pătrundem de gândul că numai atunci ea va fi deplină când și noi vom fi, ca și înaintașii noștri, *Români și creștini*“ (N. Iorga).

Primiți, Vă rog, încredințarea stimei mele.

Plo ești.

GEORGE BRĂNESCU,
student.

MOMENTE.

(Instantanee din Bihor)

Ci că Neamul Românesc a ajuns la răspântie, cum s-ar spune, deci bine să bage de seamă tot natul Român din ori și care unghiu al rotogolului pământesc. Soartea obștească fiind în joc, să se procezeze cu cea mai hotărâtă energie, cu cea mai mare înțelepciune, în mod firesc, cu o desăvârșită cinste.

Doar știut este, că în vremea schimbărilor, a ferberilor și a reșmirițelor se mișcă chiar și pietrele; furtuna generală face să izbucnească viața și chiar prin locurile crezute ajunse sub stăpânirea morții, fiindcă șapte vieți are Românul și în veci n-are să piară.

Nu zău! Uitați-vă numai la vestita țară a Bihării, cunoscută ca țara lui Pap Iános, în timpul mai nou ca țara lui Tisza, țara lui Mangra și mai știe bunul D-zeu a cui țară, unde s-au dat și se dau toate lighioanele de-a valma și unde totuși mai putem face și acuma seamă de vre-o 300,000 Români, cari de sigur vor ținea piept cu toate soiurile de ciumă și epidemii, doar sporesc și chiar acuma, în loc să le scază numărul.

Nu de mult hoinării de-a lungul și de-a latul prin acest minunat ținut, iertați-mă să vă povestesc și d-lor voastre câte ceva ce mi-a fost mai bătător la ochi.

Firește că tâlhăria sub firma Hajdudorogului s-a descărcat și pe aici, mă oprii deci în comuna Poceiu, furată pe seama vladiciei ungurești, — să aflu, cum a primit poporul noua stare de lucruri! Și cum preotul satului, care trebuie să-și cunoască din fir în păr turma, — putea să mă lumineze mai esact, trăsese pe la dânsul.

-- Apoi, mă rog, așa-i, îmi spune năcăjitul popă. Mare, prea mare nedreptate ni-se face cu noua orânduială. Iată ieu de pildă, plății câțiva ani regulat la fondul de penziune al diecezi dela Oradea-Mare și acuma ce va fi cu banii mei? Bula papală oprește să se ia ceva din averile acestei dieceze, iar domnii oradani nu sunt oamenii care să ne restituie banii de bună voie. Asta mă rog nu-i dreptate, strigă răstit preotul Aurel Popovici din Poceiu.

— Dar dacă acesta îți este năcazul, răspunsei eu, n-ai de

cât a-ți schimba parochia cu una din dieceza Orăzii-Mari și uite că nimic nu ai pierdut, din contră ai câștigat, fiindcă în acelaș timp ai scăpat de urgia Dorog-ului.

-- Ce fel de urgia Dorog-ului domnule! Eu doară n-am să mă împotrivesc poruncei venite dela Roma, care nici nu mă deranjează de loc. Inșă banii plătiți la Oradea nu-i voi lăsa cu una cu două! Különben igyuk már meg ezt a bort, mert megmelegszik!

— Apoi ferească-mă Sfântul Dumnezeu să beu cu d-ta, părinte. Chiar grăbesc a te părăsi, nu cumva să o pățesc, și eu subț un acoperemânt cu d-ta, fiindcă știu cu siguranță că are să te trăznească din senin.

— Ei lasă, d-le, nu mai fi așa de grozav, doar nu ieu singur împărtășesc această convingere, că vezi, nici protopopul meu din Leta-Mare n'are nimic de zis contra noui stări de lucruri, ori de pildă confratele din Betfia (un anumit Székely — Cor.) a cerut să fie transpus în dieceza noastră a Dorog-ului, și așa mai departe.

— Apoi să vă fie de bine „părinte“, inșă nu uita că la ziua de apoi ai să dai socoteală despre felul cum ți-ai păstorit turma de Români, pe care acuma ții să-i tratezi cu atâta lipsă de conștiință. Dumnezeu să te lumineze spre bine „părinte!“

Plecai spre Oradea. În drumul meu a trebuit să trec printr'un sat unguresc din cercul electoral al Biharei, unde chiar își rostia vorbirea de program candidatul tizzaist, un cutare Morvai. — Băgați de seamă fraților maghiari, ințonă acest Morvai, și incetați de a mai stărui pe lângă votul obștesc, fiindcă vă săpați groapa voi înșivă. Iată și în acest cerc, astăzi cu majoritate ungurească, au să vă micșoreze cu siguranță valahii dacă se va introduce votul universal...

Bine ințelegând, onorabilul Morvai a și învins față cu contracandidatul aderent al votului obștesc, și a învins cu ajutorul Românilor, care conduși de preoții vicarului Mangra l-au votat în massă. Și unul din cei mai aprigi corteși i-a fost avocatul român din Oradea-Mare, Dr. Mangra Demeter, care la conferința națională dela Sibiu din 1910 s'a prezentat ca delegatul național al Biharei...

Morală, nu-i vorbă. Curat morală mangristă. Las că nici acest Mangra Demeter nu se prezintă singur. Doar Oradea-Mare băjbăe de astfel de lighioane, pe care de ce să mai strici hârția publicându-le numele. Lumea românească i-i cunoaște și așa.

Dar să grăbim de aici. Părăsim în graba fulgerului această Gomoră și s'o luăm spre Beiuș, unde totuși a mai isbucnit câte odată virtutea strămoșească în curata ei splendoare. Cu adevărat, aici putem vorbi și acum despre o viață și o muncă cinstită națională românească, desvoltată de o nouă generație inteligentă și de bravi cetățeni români, din Beiuș. Bine că anumite neghine fioroase nu pot lipsi nici de aici. D-l avocat Dr. Gavril Cosma de pildă sus-

ține, că nu se prea plătește a lucra în armonie cu ceilalți Români, instituțiunile noastre nu se potrivesc intru a-ți face cu puțință să devini milionar, acest scop ți-l poți ajunge numai în vrednica tovrărășie cu maghiarii cei mai încarnați și cu jidanii, bancă românească nu-i trebuie Beiușului, doar stă bucuros la dispoziție banca jidano maghiară „Népbank“, întemeiată cu desăvârșitul concurs al d-lui Dr. Gavril Cosma : despre deputat național nici pomană să nu fie, d-lui Cosma nu-i convine de loc. Dovadă alegerile dela 1910, când d-l Dr. Gavril Cosma făcea parte din comitetul central electoral național al Beiușului, iar în acelaș timp indemnă fațăș pe Români din cercul Ceica să nu țină cu partidul național, ci să-l voteze pe Mangra...

Ei ce credeți, acel fericit Pap Iános s'ar întoarce doar în mormânt, văzându-și pe acești domni urmași? Vorbă să fie. Când încă atâta și atâta și atâta se mai găsec, care intrupează nemerniciile lui proverbiale de pe vremuri !

Plecăm însă mai departe la Vașcău, să-i vedem pe Români din vecinătatea munților Apuseni, să-i vedem cum își mai duc amarele zile. Să-i vedem, de mai au măcar opinci în picioare, doar aici își fac mendrele argații episcopului papistaș de Oradea în frunte cu pădurariul Györi, care a năpustit nepedepsit atâtea sate românești.

Dar las, că în timpul mai nou stăpânirea s'a îngrijit de ocrotirea lor, li-a trimes pe un solgăbirou de legea și de vița lor, pe vrednicul Tempelean Dezső.

Ajung deci în Vașcău. Și de unde să nu salt de bucurie, când zăresc în depărtare pe veteranul preot Ion Micula din Poiana (a murit mai deunăzi. — Cor.), pe care atât de mult doriām să-l întâlnesc, că multe, foarte multe ne știa povesti din vremurile pline de glorie pentru Neamul Românesc. Dar vādita mea bucurie se preschimbă în o mare îngrijorare, când ajunsēm în apropierea părintelui și-l văzui față desnădăjdută, ca poate nici când altădată.

— Dar ce-i taică, pentru Dumnezeu, ce dezastru s'a întâmplat ? !

— Apoi las fătul meu, chiar că mi-ar plăcea s'o sfârșesc acum cu cele pământești, că tot mai mari grozăvenii mi-se dă să văz și să aud. Ascultă numai. Mă duc azi în ceva afacere la pretură și la intrare, când să salut pe cei dinlăuntru cu „bună ziua d-nilor“, protopretorele Tempeleanu sare ca ars cu fer roșu și i-mi strigă răstit : „Hallja maga, beszéljen itt hivatalos nyelven vagy pedig nyomban távozzék !“. („Ascultă mă, vorbește în limba oficială aici, ori te cară numai decât !“). Dar oare cum ajung eu la adânci bătrânețe să fiu tratat astfel de un sbir de al stăpânirei ! Zău, că nu merge !

Hotărât că nu merge. E curată porcărie. Ce le poate face bieților țărani acel nemernic solgăbirău, care îndrăznește a nesocoti legea fundamentală a țării în un mod atât de obraznic față cu un

preot român, pe care l-l mai și insultă cu atâta temeritate?! Atragem aci luarea aminte a grofului Tisza, care ține de cuviincios a ne ferici cu astfel de slujbași prețiși români. Fă rânduială în scurt d-le Tisza, că ori cât ne crezi de slăbănogi, îți vom cere totuș so-coteala cuvenită la timpul său.

Și de încheiere o întrebare și celui Tempelean Dezső, fecior de popă românesc, crescut la gimnaziul din Beiuș cu prescura românească de acasă și cu pâinea românească a fundațiunei „Zsiga“-iane, fost bursier al fundațiunei „Gozsdu“ etc. etc.

Oare când se prezintă la pretura din Vașcău bătrânul popă Tempeleanu din Căbești, tatăl solgăbirăului Tempeleanu Dezső, ei, oare în ce limbă se înțelege nevrednicul fiu cu nenorocitul tată, care nu știe ungurește? Ca să nici nu pomenesc despre biata mamă, despre bieții frați și surori, cari de cât să ajungă a se lăpăda de neamul lor au preferit a urma meseria de baștină a țaranului român, ținându-se chiar și de portul acestuia!

De bună seamă că aceștia nici nu vor mai avea ce căuta în odorul solgăbiroului de Vașcău. Și hotărât că e mai bine așa. Dacă li s'a dat a-și vedea fiul și fratele intrat în Tartarul celor mai nerușinați vânzători de neam, să aibă măcar mângăierea de a se ști pe sine legați de chinuita, dar cinstita glie strămoșească și liniștiți în conștiința sufletului lor.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

CORRESPONDENT.

*

(*Preludii și finale*). Tratativetele cu „guvernul de bună credință“, — cum binevoia a-ne asigura cunoscutul comunicat —, tratative, cari după ce au avnt darul de-a vărsa lumină asupra, fondu lui chestiunii“, mai pe urmă la Sasca, și au fost suspendate numai „momentan“, vor fi reluate în urma hotărârii ultimei conferiri dela Cluj iarăși, la toamnă.

Astfel marea tragere pe sfoară pacifistă aranjată de guvern împreună cu esponenții săi, mai mult sau mai puțin deghizați, va găsi la toamnă delăturată imposibilitatea momentană, de care să plânga comunicatul. Asupra părții subiective a acestei imposibilități de-a încheia „pacea“ ne-a lămurit d-l președinte de club Dr Teodor Mihali într'un interviu, indicând elementul „tinăr“ în frunte cu d-l Octavian Goga, ca refractar față de tratative, față de cari d l Mihali afișa „absoluta sa speranță pentru reușită“. Credem, că aceasta speranță a urcat în peste absolut la infinit acum, după ce d-l Octavian Goga, șeful refractarilor, în urma stăruințelor depuse concentrice pe lângă el, a fost determinat cu invocarea „de interese superioare“ de-a să ezila voluntar pentru lung timp în străinătate și cel puțin pentru timpul până se va încheia pacea; distonând la preludii măestrul de chor s'a lipsit de el pentru finale.

Cum d-l Goga ar fi fost negreșit refractar față cu invitările colegilor săi din comitet de-a să expatria propter bonum pacis ni se dă ca sigură informația, că diplomația austro-ungară a făcut demersuri pe lângă un cunoscut bărbat de stat român, ca să-l determine pe d-l Goga de-a evacua terenul pentru pacifiști. Cum aceștia au oarecare recoare de grupa tinerilor chiar fără șef, ei negreșit în acord cu meșterul sforilor, au determinat convocarea unui sfat, la care să iee parte toți prelații „români“, având aceștia misiunea de-a înmuia restul de refractari față de „pace“.

Astfel ticluite lucrurile nimic nu-l va putea împedeca pe d-l Tisza să aranjeze la toamnă capitulația partidului și cauzei naționale românești.

După preludiile gustate un asemenea finale rămâne în stil...

Unde ești tu Țepeș Doamne?... să întreba cândva Eminescu.
Iar noi?!

*

(Un document cultural.)

Dela protopretorele cercual din Beiuș.

Nr. 230/1913.

Obiectul: Ținerea programei insinuate prin despărțământul Beiuș al Asociațiunei pentru cultura poporului român „Astra“.

Hotărîre:

Las neatinsă hotărîrea mea dela 12 l. c. ad. 230/1913, prin care am luat la cunoștință înștiințarea despărțământului Beiuș al „Astrei“, asociațiune pentru cultura poporului român, referitoare la prelegerile, ce se vor ținea în 16 l. c. la Pocola, dar totodată opresc că fie în timpul prelegerii, fie după aceasta să se arate pe pânză chipuri despre țări străine, cari nu sunt în legătură cu programa înștiințată.

Motivare:

La cererea înștiințătorului, am luat la cunoștință, că „Asociațiunea pentru cultura poporului român Astra“ va ținea în mai multe comune din cercul meu prelegeri pentru înmulțirea cunoștințelor economice ale popoului -- cu ajutorul conferențiarului economic al „Asociațiunii“; când am luat la cunoștință programa insinuată prin presidentul despărțământului din loc al „Asociațiunii“, în decisiunea mea mai sus amintită, am făcut-o convins că conducătorii „Asociațiunii“ vor observa întru toate programa. În potriva acestei credințe, am aflat la pre'egerea ținută în casina română de aici, că l-a sfârșit s'au arătat chipuri din România (orașe, armata etc.), cari nu erau în nici o legătură cu programa.

Considerând, că aceste chipuri deoparte nu sunt nici într'o legătură cu scopul înștiințat și potrivit al prelegerilor, dar conside-

rând mai ales și aceea, că facerea cunoscută a comunelor și a țărilor din străinătate (România) mai ales în părțile lor favorabile și plăcute pot să trezească în țărâtimea mai puțin cultă nemulțămirea cu stările din patrie și prin asta pot influența în mod păgubiiilor alipirea către pământul care i-a născut: am aflat de lipsa ca să fac atentă conducerea despărțământului, ca să țină cu stricteță programul înștiințat.

Aceasta hotărîre finală a mea o comunic cu d-l avocat Gavril Cosma, care a făcut înștiințarea, făcându-l atent, că în contra ei poate să facă recurs către vicecomitele comitatului, având a-l înainta prin mine.

Beiuș, în 13 Iunie 1913.

Wertheinstein mp.
protopretor.

*

(Din dosarul episcopiei de Hajdudorog.) Dăm din discursul P. S. Sale episcopului Dr. Vasile Hossu, ținut în casa magnaților, următoarele pasagii documentare, textual după „Unirea“ din Cluj:

„Colegul meu episcop, care a vorbit mai înainte, a salutat cu bucurie și satisfacție proiectul dela ordinea zilei *ca pe unul care formează punctul de încheiere și de limită a unei lupte îndelungate. Sincer vă spun, că și eu tot așa, aș fi voit să fac din parte-mi, să-l salut, dacă aș putea face așa ceva în situația de azi -- care sperez, că așa pe cum este, nu va dura pentru totdeauna* —, zic și eu *vași saluta*, dar între împrejurările psihologice și în situația de azi nu o pot face.

Când eu, Ilustri magnați, îmi ridic cuvântul și vă rog pa-ciința, o fac pe cum am amintit în introducerea cuvântării mele, că la înființarea acestei episcopii sau ivit astfel de fenomene, cari au răscolit adânc pacea româniei *gr. cat. și scopul vorbirii mele e ceace om făcut în toată viața mea, ca să aflu înțelegeri, cari s'au ivit în legătură cu aceasta chestiune. Să ne silim a planta și din afară sentimentul de liniște în credincioșii noștri, ca prin aceasta chestia să ajungă la mal și să aflăm modalitatea, ca să trăim în deplină înțelegere cu frații noștri gr. cat. maghiari, precum am trăit și în trecut.*

Dați-mi voie, Ilustri magnați, ca spre ajungerea scopului meu să fac o scurtă reprivire asupra istoriei înființării acestei episcopii și a fazelor aceleia. Ilustrul magnat *dl Szabó Jenő* — a cărui ravnă pentru realizarea chestii *gr. cat. maghiare* o constat și eu cu cea mai mare recunoștință și am admirațiune pentru perseveranța lui — știe foarte bine, că toată lupta s'a pornit înainte cu câte-va decenii, sub steagul introducerii limbii liturgice maghiare.

În pressă am fost expuși de multeori noi episcopii românești,

în primul rând Excelența Sa dl metropolit, la atacuri, că noi am fost împotriva ridicării acestei episcopii, a cărei înființare ne-am silit a o zădărnici cu toate armele.

Ilustri magnați, e de față Eminentza Sa dl primate, care era pe atunci arhiepiscop de Caloccea, el poate să mărturisească, că atunci când a fost vorba în conferența din 9 și 10 Nov. 1911 de ridicarea acestei episcopii — era încă chestie principială și s'a primit aceasta cu hotărârea unanimă a corului episcopesc, nime nu a avut nimic împotriva și nici noi. Dar Excelența Sa dl metropolit a declarat în numele nostru, că deși *nu avem nimica împotriva, ca maghiarii gr. cat. să-și capete episcop propriu, aceea însă o pretindem*, că întrucât se va intenționa a se încorpora în această episcopie și comune aparținătoare provinciei noastre, în privința aceasta să ni-să ceară declarația și învoirea noastră, pe cum o prescriu canoanele și ni s'a dat acea făcăreaa se va gar iuss .

Poftiți a lua aceste la cunoștință. Noi episcopii așa cre , că nu putem să ne apărăm prin jurnale, ci le constat în aceasta. Ilustră casă, că astfel să reduc la adevărată valoare atacurile multe, căroră am fost expuși pe nedreptul. Și fie-mi permis a declara și aceea, că *nici eu și cred că nici altul nu ar fi avut nimic împotriva, dacă sf. Scaun roman ar fi aflat de consult a introduce limba liturgică maghiară*, pentrucă o știm și o recunoaștem, că *limba liturgică română avem să o mulțămim în primul rând principelui Rákoci*. El a tradus biblia în românește și *el a introdus cărțile liturgice românești*. E drept, că a voit prin aceasta să câștige românii pentru protestantism, dar și aceasta e o dovadă, că el nu a fost preocupat față de naționalitatea și limba noastră, ceeace o constat cu recunoștință.

Repet așadară, că nu corespunde adevărului ca și *când noi ne-am fi împotrivit nizuințelor maghiarilor gr. cat*. Aceasta ar fi fost o **nerecunoștință din partea noastră**. Dacă însă Scaunul roman nu a încuviințat și nu *încuviințează limba liturgică maghiară*, pentru acestea nu noi putem fi responsabili.

Vreau deci să constat mai întâi aceasta, că noi *nu am pus piedeci și nu am fost împotriva, ci ne-am învost cu plăcere, ca maghiarii gr. cat. — de aceștia au fost și sunt, o recunoaștem — să-și capete episcopia lor*.

Organizarea și incorporarea multor parohii la episcopia cea nouă, s'a făcut pe motivul, că o parte din credincioși este maghiară, alta știe ungurește și numai puțini sunt, cari nu știu ungurește, Veți scuza când zic, că eu principiul acesta stabilit astfel în crudo, nu îl pot primi și primindu-se și executându-se astfel, îl cred de primejdios și din punct de vedere al statului. Vă spun și motivul. Dacă aceasta convingere ar prinde rădăcini printre români, că atunci când ei vor fi învățat limba ungurească și vor

vorbi bine ungurește, vor înceta a fi credincioșii bisericii românești, și vor fi încorporați la dieceza ungurească, atunci *noi vom pune piedeci artificiale împotriva limbii ungurești*, ceea ce cred că nu e în interesul statului.

Asupra faptului cum e redactată statistica nu voiesc să stărui aci, deoarece nu am dreptul a dubita, că aceea este redactată sincer. Am însă nedumerirea că oare atunci, când a fost vorbă de *limba maternă și de limba de conversație*, oare nu vor fi confundat *limba de conversație cu cea maternă*, ceea ce în definitiv e mare deosebire.

Eu cred că atunci când e vorbă de încorporarea comunelor la o dieceză străină, ar trebui să fie luate în considerare și sentimentele credincioșilor, precum și împrejurarea, că care aceia doresc încorporarea sau nu?

Nu zic, că aceasta să se facă ca unul fiecare să fie întrebat, dară a-i încorpora, fără ca ei să fi cerut cândva aceasta, cred că enu numai spre displăcerea lor ci demonstrează o neglijare a sentimentelor lor.

Noi preoți și episcopii știm foarte bine, că nici o lege și nici un decret nu e vecinic și nerăsturnabil, dar credinciosul de rând, laicul, e cel ce nu înțelege, că pentruce să nu țină el și mai departe la acest drept *vechiu al său și nu i intră în cap, cum vine același sfânt scaun roman, care a încuviințat limba liturgică Românilor*, ca să i-o răpească acum și să constrângă pe credincioși, ca să laude pe Domnul într'altă limbă? Chiar din aceasta cauză el ține la limba lui liturgică.

Trebuie să mărturisesc aici în fața ilustrei Case, că în anul expirat am fost tare îngrijați, a *trebuia să lucrăm mult și să aplicăm toate mijloacele, ca să punem stavilă acestor treceri*. Eu sperez, că bunul Dumnezeu ne va ajuta ca să se susțină în țara aceasta pacea între confesiuni și să nu fie perturbată. Situația de până acuma a fost de natura, că *am trăit laolaltă în pace și în fața acestei situații nu e în interesul statului, ca să se facă schimbări mari*.

Nu voiesc să abuzez de paciința Dvoastră. Am luat cuvântul ca să vă asigur, că *noi nu am pus piedeci în fața crederii episcopiei greco cat. maghiare*, noi am cerut numai, ca parohiile noastre să fie lăsate în cadrele provinciei noastre bisericești, precum au fost până acum.

O cer aceasta din punct de vedere al statului, al monarhiei și al dinastiei, căci e interesul țării, ca aici să domnească pacea, *ca și noi, și eu, să putem saluta cu aceeași bucurie episcopia a ceasta*, după cum a făcut-o antevorbitorul meu Excelența Sa Váradi.

Ajungând la acest punct mă adresez cu adâncă stimă și încredere Dlui ministru de culte și în primul rând Excelenței Sale, Dlui ministru prezident. — Excelența Sa a dovedit deja de mai

multeori, că are energie și curaj de a rezolvi, chiar chestiile celea mai grele de cari s'a apucat.

Excelența Sa a declarat mai de multe ori, că rezolvirea chestiunii naționale române o privește ca pe un interes al țării de o importanță vitală. Convingerea aceasta a Excelenței Sale mărturisită mai de demult va trece în conștiința întregii țări, și dacă nu a răsbătut până acum, evenimentele, ce s'au desfășurat în Balcani, ne-au învățat îndeajuns, cât de mult suntem avizați unul la altul și cât de mult e interesată țara, ca poporul român să-și vadă realizate în patria aceasta interesele lui culturale și liniștit, *alături de toți fiii națiunii politice maghiare* să-și poată desvolta activitatea de cetățean folositor, după cum s'a întâmplat aceasta și în trecut, și după cum figurile mari ale istoriei noastre ș'au apărat patria umăr la umăr. Așa trebuie să fie și în viitor.

Eu nu văd mărirea și *siguranța națiunii maghiare în faptul* ca toți locuitorii să vorbească aceiași limbă. După părerea mea esența este, să *fim uniți în simțăminte și e indiferent, că vom vorbi în limbi diferite și ne vom închina în limbi diferite și ne vom închina lui Dumnezeu în limba românească, după liturgia noastră, după cum o pot face aceasta frații unguri după ritul lor.* În această direcție să lucreze Inaltul Guvern și Dl ministru prezident și realizând acest scop va ridica un moment cu adevărat aere perennis în istoria Ungariei; cu astfel de muncă va mări siguranța țării întărindu-o și deodată va aduce un serviciu folositor dinastiei bisericii și patriei deopotrivă. Aceasta e rugarea mea față de Excelența Sa.

Lăsând la o parte orice conziderații, binevoiască Excelența Sa a revizui afacerea aceasta. *Să redeie parohiile, cari se declară de românești. Aici e de pildă Săcuimea, acolo n'a fost agitație, căci credincioșii de acolo sunt de fapt unguri.* Dar unde e agitare, credincioșii sunt români. E adevărat că, după cum se spune, *mișcarea e provocată de agitatori, dar în realitate nu se poate agita decât acolo, unde sunt neîndestuliți, căci agitare nu prinde teren în locurile, unde domnește îndestulire și pace.* Și dacă s'ar afla agitatori, pe aceștia poștiți și îi luați la cercetare, delt urându-i și căutând adevărul, fără nici o conziderație particulară.

(O maximă). *Libertatea e o floare, ce crește numai în pământ udat cu sânge.*